

LÄÄNERANNA VALLA TUULEPARKIDE ERIPLANEERINGU LÄHTESEISUKOHTADE JA KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE VÄLJATÖÖTAMISE KAVATSUSE AVALIKU VÄLJAPANEKU AJAL LAEKUNUD ARVAMUSED JA LÄÄNERANNA VALLAVALITSUSE VASTUSSEISUKOHAD

Sisukord

1. Päästeamet, Lääne päästkeskus.....	3
2. Rahandusministeerium	5
3. Riigimetsa Majandamise Keskus.....	8
4. Transpordiamet.....	13
5. Muinsuskaitseamet, Pärnu regioon.....	16
6. Elering AS	17
7. Maa-amet.....	18
8. Eestimaa Looduse Fond.....	22
9. Maaeluministeerium	25
10. Keskkonnaministeerium	27
11. Toivo Tambre	30
12. Evecon	31
13. Keskkonnaamet	35
14. Irbeni OÜ (Utilitase OÜ sidusettevõte).....	41
15. Sunly OÜ.....	44
16. Advokaadibüroo Ristal Keba Partnerid OÜ (esindab MTÜ OMA KODU EEST – Ilona Garder, avo Ülpre, Hendrik Ülpre, Rando Alberg, Angelika Portsmuth)	47
17. Renewables OÜ	61
18. Eesti Ornitoloogiaühing MTÜ.....	74
19. Kaitseministeerium.....	75
PlanS § 103 järgselt laekunud arvamused ja ettepanekud.....	76
20. Rahandusministeerium	77

21. Keskkonnaministeerium	81
22. Kaitseministeerium	83
23. Riigimetsa majandamise keskus	84
24. Keskkonnaamet	87
25. TMV Green OÜ	89
26. Muinsuskaitseamet	89
27. Lääne-Nigula Vallavalitsus	89
28. Transpordiamet	89
29. Advokaadibüroo Ristal Keba Partnerid OÜ (esindab Ilona Garder, Hendrik Ülpre, Rando Alberg, Avo Ülpre, Taivo Tambre, Virge Tambre, Angelika Portsmuth ja MTÜ OMA KODU EEST)	90
30. Irbeni OÜ (Utilitase OÜ sidusettevõte)	100

Arvamuse esitaja	Arvamuse sisu	Vastusseisukohad
<p>1. Päästeamet, Lääne päästekeskus</p>	<p>1.1 Planeeringuga tuleb lahendada päästemeeskonna juurdepääs tuulikutele ja päästetehnikaga manööverdamise võimalus.</p>	<p>Täname arvamuse eest.</p> <p>Ettepanek võetakse teadmiseks, teema lahendatakse eriplaneeringu detailse lahenduse staadiumis.</p> <p>Käeolevas, asukohavaliku etapis valitakse välja tuuleenergeetika arendamiseks sobiv ala. Asukohavaliku seletuskirjas antakse arvamusest lähtuv suunis detailsele lahendusele.</p> <p>Teede kavandamisel (planeerimine ja projekteerimine) ja ehitamisel lähtutakse enamasti tuulikute tootja poolsetest vastavatest nõuetest (tee laius, kurvide raadius, kandevõime, vertikaalkurve raadius jms) tagamaks raskete ja suuregabariidiliste detailide ja kraana ohutu transport. Tuulikute tootja poolsete nõuete järgimise korral peaks olema tagatud nii ohutus, teede optimaalne kasutus kõigile teekasutajatele ja keskkonnaküsimused.</p>

	<p>1.2 Planeeringuga tuleb lahendada tuulikuparkide välise kustutusvee tagamise lahendused koostöös planeeringu koostaja ja päästeasutusega.</p>	<p>Ettepanek on võimalik lahendada eriplaneeringu teises etapis ehk detailse lahenduse koostamise staadiumis. Nagu eelnevas vastuses märgitud toimub praeguses etapis vaid asukoha valik tuuleenergeetika arendamiseks ning seletuskirjas antakse ettepanekust lähtuv suunis detailse lahenduse koostamiseks. Enne tuletõrjevee vajaduse hindamist on vaja tuulegeneraatorite tehnoloogilist eelprojekti, et saada ülevaade kasutatavatest seadmetest ja ohutussüsteemides, sh tuulegeneraatorisestest tuletõkke- ja automaatkustutussüsteemidest.</p> <p>Edasise tuulepargi arendamise etapis nähakse vajadusel ette tuletõrje veevõtu kohad. Osaliselt on see võimalik veekogude näol, samuti on võimalik rajada täiendavaid tulekustutusvee kogumise ja hoidmise veekogusid (tiike). Tuletõrjevee tiikide konkreetsed asukohad on seotud vertikaalplaneerimisega, mis lahendatakse projekteerimise etapis, mistõttu nende konkreetseid asukohti planeeringu detailse lahenduse joonisel ei näidata</p>
--	--	--

<p>2. Rahandusministeerium</p>	<p>2.1 Peatükis 2.2 „Koostöö ja kaasamine“ tabelis 2.2 „Kaasatavad osapooled“ on nimetatud ametid ja riigiasutused, kohalikud omavalitsused, tehnovõrkude ja -rajatiste valdajad jt, keda eriplaneeringu ja KSH protsessi kaasatakse. Selgituseks, et koostöö tegemise kord ja planeeringute kooskõlastamise alused on kinnitatud Vabariigi Valitsuse 17.12.2015 määrusega nr 133. Planeerimisseaduses sätestatud põhimõtte kohaselt annavad koostöötegitajad eriplaneeringule kooskõlastuse, mis kohalikule omavalitsusele on planeeringu koostamisel siduv. Kaasatavad isikud avaldavad planeeringulahenduse kohta arvamust. Eriplaneeringu ja KSH menetlemise üheselt mõistetavuse huvides palume nimetada koostöötegitajad ja kaasatavad eraldi.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse. Korrigeerime lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise väljatöötamiskavatsuse aruande peatükki lähtudes teie ettepanekust ja nimetame koostöötegitajad ja kaasatavad eraldi.</p>
--------------------------------	---	--

	<p>2.2 Lk 12 on lause teine pool jäänud poolikuks: Geoinformaatilise analüüsi käigus leiti kokku 7 esialgselt sobivat ala (Joonis 2.5). Edasisel kaalumisel osutus ala nr 7 ebasobivaks lindudest lähtuvatel kaalutlustel ning alad 3 ja 6 otsustati seoses maardlate paiknemisega (vt täpsemaid põhjendusi allpool). Palume lause lõpetada.</p> <p>Üheselt ei ole aru saada, kas alad 3 ja 6 on jäetud välja või planeerimismenetluses selgitatakse nende alade kasutuselevõtu võimalus. Näiteks lk 15 nähtub, et justkui alad ei ole välistatud: Informatiivsete andmete analüüs näitas, et aladel nr 3 ja 6 võib eeldada konflikti maavarade kaevandamishuviga, mistõttu otsustati need alad tähistada eraldi kui „Informatiivsete andmete põhjal esialgselt välja jäetud alad“ (Joonis 2.5). Planeeringu protsessi raames kaalutakse, kas nimetatud alade väljaarendamine on otstarbekas või ei. Samas peatükis „Mõju maavaradele“ jääb mulje, et alad jäetakse välja, nt lk 58 on toodud kirjeldus: Informatiivsete andmete alusel on esialgselt sobivate alade hulgast välja jäetud alad nr 3 ja 6, kuna need kattuvad vastavalt Paadrema turbamaardlaga ning Lihula turbamaardlaga, mistõttu võib eeldada konflikti maavarade kaevandamisega. Vastavalt maapõueseaduse § 14 lõikele 2 on maapõue seisundit ja kasutamist mõjutav tegevus lubatud üksnes Keskkonnaministeeriumi või valdkonna eest vastutava ministri volitatud asutuse nõusolekul. Lk 59 on fikseeritud: Esialgse informatsiooni kohaselt on esialgselt sobivatest aladest kattumise tõttu turbamaardlatega välja jäetud alad nr 3 ja 6. Palume</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ja lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamise kavatsuste seletuskirja korrigeeritakse. Selgitame, et lk 12 esitatud lauses on tõepoolest viga – sõna „otsustati“ on üleliigne, kuid lause on siiski tervik. Lisame, et alad 3 ja 6 käsitletakse tuuleenergeetika arendajate poolse tugeva huvi tõttu siiski sobivate arendusaladena ja neid analüüsitakse koos teiste esialgse analüüsi tulemusel leitud arendusaladega asukohavaliku keskkonnamõju hindamisel. Lisame vastava täpsustuse ka planeeringudokumentidesse. Kuna taastuenergia arendushuvi, sh iseäranis tuuleenergia vastu on Lääneranna valla territooriumil väga suur, siis võib arendusaladega seonduv veel täpsustuda pärast arendajatega peetud ümarlaua arutelu. Täiendame ümarlaua ja avalike arutelude tulemusel selguvate arvamuste ja kokkulepete põhjal ka lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamise kavatsust.</p>
--	--	--

	<p>lähteseisukohti ja KSH väljatöötamise kavatsust antud teemal täpsustada. Infoks, et hetkel on kavandamisel maapõueseaduse ja ehitusseadustiku muudatused, et edaspidi oleks võimalik teatud juhtudel maavaravarudele kavandada ja ehitada mh tuuleparke.</p>	
	<p>2.3 Peatükis 3 „Kavandatava tegevusega kaasnevate võimalike keskkonnamõjude ülevaade“ teeme ettepaneku hinnata asjakohaste majanduslike mõjude hindamisel muu hulgas tuuleparkide mõju tööhõivele ja piirkonna arengule.</p>	<p>Selgitame, et eriplaneeringu koostamisel toimub asjakohaste mõjude kaalumise planeeringulahenduse väljatöötamise raames. Eelvaliku etapi läbiviimisel võetakse arvesse laiapõhjalisi valikukriteeriume, arvestades sh ka kohalike väärtustega. Alade sobivuse kaalumisel tuuakse välja ka eeldatav mõju piirkonna arengule ja kasu kogukonnale. Siiski on teada, et tänapäevaste automatiseeritud tuulikute arendamisega ei kaasne märkimisväärset täiendavat tööhõivet, mistõttu ei loeta mõju tööhõivele oluliseks ning põhjalik edasine hindamine ei ole vajalik. Täiendame vastavalt ka planeeringu lähteseisukohti ja KSH väljatöötamiskavatsust.</p>
	<p>2.4 Kuna eriplaneeringu näol on tegemist olulise ruumilise mõjuga ehitiste planeerimisega, siis palume planeeringute koostamisel järgida Rahandusministeeriumi soovitusetega veebilehel https://planeerimine.ee/aktid-ja-kohtulahendid/orme-planeerimine/</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse.</p>

<p>3. Riigimetsa Majandamise Keskus</p>	<p>3.1 Palume RMK-le saata analüüsi teostamiseks järgmised Lääneranna valla tuuleparkide eriplaneeringu vektorkaardikihid avamise võimalusega QGIS kaardirakenduses:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Olemasolevad elektrituulikud 2. Tuulikute arendusala (Pärnu- ja Läänemaa tuuleplaneeringud) 3. Alad, millel võib ehitada 28 m kõrgemaid üksiktuulikuid (Koonga valla ÜP-st) 4. Informatiivsete andmete põhjal esialgselt välja jäetud alad 5. 5. Tuulenergeetika arendamiseks esialgselt sobivad alad	<p>Ettepanekuga arvestatakse. Vastavad kaardikihid edastati Riigimetsa Majandamise Keskusele 27.09.2021 kirja numbriga 2021/8-1/1803-2.</p>
---	---	--

	<p>3.2 Vastavalt eriplaneeringu seletuskirjale on esialgse analüüsi tulemusel Lääneranna tuuleenergeetika eriplaneeringus välja toodud 6 võimaliku tuulepargi arendusala, millede hulgast 4 on esialgselt sobivad alad ning 2 ala vajavad täiendavat analüüsi. Planeeringu seletuskirjas on toodud, et I etapi lõpuks valib vallavolikogu alade hulgast välja kuni 2 ala, millega minnakse edasi planeeringu II etapis. Teeme ettepaneku valida võimalusel välja rohkem kui 2 sobivat ala II etapi lahendusega edasiminekuks. Võimalusel palume jätta eriplaneeringu II etapi lahendusse sisse ka alad nr 3 ja nr 6, mis on hetkel märgitud informatiivsete andmete põhjal esialgselt välja jäetud aladeks võimaliku konflikti tõttu seoses maavarade kaevandamishuviga, kuid samas on märgitud, et lõplik otsus selgub planeeringu protsessi raames.</p>	<p>Seoses arendajate poolse suure huviga tuuleenergeetika arendamise vastu Lääneranna vallas on Lääneranna Vallavalitsus otsustanud korralda vastavasisulise ümarlaua 6. jaanuaril 2022 kell 13:00 Lihulas Lääneranna Vallavalitsuse teeninduspunktis. Antud kohtumise käigus selgitatakse algseid arendusalade valimise põhimõtteid ning ühise arutelu käigus selgitatakse välja sobivaimad lahendused tuuleenergeetika planeerimiseks ja arendamiseks Lääneranna vallas. Lääneranna Vallavalitsus on valmis tegema igakülgset koostööd, et leida tuuleenergeetika arendajatega kokkulepe arendusalade valikutingimuste ja -arvu osas. Palume ka teid ümarlual osalema. Täpsem info ümarlaua toimumise tingimuste kohta saadetakse Teile lähiajal.</p> <p>Täiendus: Jaanuaris 2021 toimunud tuuleenergeetika arendajate ümarlaua ja avalike arutelude järgselt otsustati, et asukoha eelvaliku etapis käsitletakse kõiki väljapakutud 7 ala. LS ja KSH VTK dokumenti täiendatakse 2 võimaliku ala väljavalimise osas, lisades selgituse, et Hendrikson & KO konsulteerib asukohavaliku etapi planeeringu koostamist ja osaleb kuni 2 tuulepargi detailse lahenduse koostamisel. Juhul, kui eelvaliku tulemusel selgub, et tuuleparkide rajamiseks leidub rohkem kui 2 sobivat arendusala ja neil aladel esineb reaalne arendushuvi, siis võib Lääneranna Vallavolikogu otsustada ka rohkemate tuuleparkide rajamiseks detailsete lahenduse koostamise. Sellisel juhul korraldatakse järgnevate detailsete lahenduste koostajate leidmiseks uued riigihanked ja</p>
--	---	--

		<p>menetletakse ning kehtestatakse eriplaneering vastavalt osade kaupa.</p> <p>Täiendatud planeeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise dokument on leitav Eriplaneeringu portaalist https://hendrikson.ee/maps/Lääneranna-EP/, materjalide alajaotusest.</p>
--	--	--

	<p>3.3 Tuginedes kuuete eriplaneeringus toodud ala analüüsile oleme välja selgitanud RMK maade kattuvuse ning kattuva osa suuruse kõigil kuuete alal. Sellest lähtuvalt on RMK-l väga suur potentsiaal panustada tuuleenergeetika arendamisse riigimaal. Oleme valmis tegema igakülgset koostööd, et saavutada parim lahendus tuuleenergeetika arendamiseks RMK maal. Tabelite selgituseks on käesolevale kirjale lisatud kaks kaardikihti – „RMK_alad_Sobivatel_aladel_20210811“ ning RMK_alad_Sobivatel_aladel_välja_jäetud“.</p> <p>Mõlema kaardikihi koostamisel on võetud aluseks Lääneranna vallavalitusest saadud vektorkaardikihid „Sobivad_alad_20210811“ ja „Sobivad_alad_välja_jäetud“. Lisame käesolevale kirjale ka RMK poolt koostatud kaardikihi „RMK_lisaalad“ võimalike lisanduvate potentsiaalsete tuulepargialade kohta RMK maal. Kaardikihi koostamisel oleme aluseks võtnud ETEA-lt (Eesti Tuuleenergia Assotsiatsioon) 2020 aastal saadud info, millistel aladel võiks olla võimalik tuulepargi alasid kavandada. Kaardikihil on kujutatud RMK katastriüksused, mis osaliselt või tervikuna kattuvad ETEA info kohaselt võimalike sobivate tuulepargi aladega ning samas on välja jäetud RMK alad, mis kattuvad eriplaneeringus toodud tuuleenergeetika arendamiseks esialgselt sobivate aladega ning informatiivsete andmete põhjal esialgselt välja jäetud aladega. Märkime, et kaardikihi „RMK_lisaalad“ koostamisel ei ole teostatud analüüsi erinevate keskkonnapiirangute ega ka muude täiendavate piirangute osas. Tuginedes eeltoodud kaardikihile, palume võimalusel</p>	<p>Märkime, et eelvaliku tulemusel selgunud sobivad arendusalad ei lähtu kinnistute piiridest ega omanikust/omandivormist ning neid ei ole kavas ka planeeringu koostamise põhimõtete järgi neist lähtuvalt analüüsida, vähemalt mitte enne detailse planeeringulahenduse koostamist. RMK-le kuuluvate kinnistute ja nende kasutusvõimalustega tuleb arvestada seejuures ulatusliku metsaraadamisega kaasneva võiva mõjuga tuulegeneraatori poolt põhjustatud müra leviku ulatuse muutusele ja võimalike mõjudega looduskeskkonnale koosmõjus tuulepargi ehituseks vajaliku raadamisega kaasnevate mõjudega.</p> <p>Uute võimalike arendusalade lisamine on käesoleval hetkel kaalumisel, kuid see saab olema seotud Lääneranna Vallavolikogu otsusega eelistatud tuulepargi suuruse osas. Rõhutame, et eriplaneeringu mõte ja eesmärk on leida sobiv ala reaalse arendushuviga objektile/projektile, mis on realiseeritav 5 aasta jooksul pärast planeeringu kehtestamist, st eriplaneering ei ole oma olemuselt teemaplaneering vaid on suunatud konkreetse projekti elluviimiseks.</p>
--	---	--

	<p>analüüsida ja kaaluda eriplaneeringus toodud tuuleenergeetika arendamiseks esialgselt sobivate alade ning informatiivsete andmete põhjal esialgselt välja jäetud alade laiendamist RMK maade osas või ka mõne uue ala lisamist RMK maale. „RMK_lisaalad“ kaardikihil on võimalike alasid RMK maadel ca 5500 ha.</p>	
	<p>3.4 Palume eriplaneeringu seletuskirjas näha ette RMK maadele jäävatel tuuleenergeetika jaoks sobivatel aladel vajadusel ehituseks vajalikus mahus ja ulatuses kasvava metsa raadamine. Raadamisel tuleb arvestada võimalikult suure puhvertsooni säilitamisega tuulikute ümber.</p>	<p>Hetkel võetakse ettepanek teadmiseks, kuid sellega arvestatakse peamiselt detailse planeeringulahenduse KSH aruande koostamisel, mil on teada tuulegeneraatorite ja vajaliku taristu asukohad. Eriplaneeringu sobivate arendusalade valiku etapis tuulikute positsioone ei määrata, mistõttu arvestatakse mõjuhindamisel raadamisega kaasnevate mõjude osas abstraktselt.</p>

<p>4. Transpordiamet</p>	<p>4.1 Avalikule teele juurdepääsuteede võimaliku asukoha ja liikluskorralduse üldiste põhimõtete määramine:</p> <p>4.1.1. Planeeringu detailse lahenduse ülesandeks on muuhulgas liikluskorralduse põhimõtete määramine ning servituutide seadmise ja olemasoleva või kavandatava tee avalikult kasutatavaks teeks määramise vajaduse märkimine. Asukoha eelvaliku tegemisel tuleb analüüsida olemasoleva teedevõrgustiku piisavust juurdepääsude tagamisel, määrata planeeringualal perspektiivsete kohalike teede üldised asukohad ja nende ristumiskohad riigiteedega ning oluliselt ümberehitatavad riigitee lõigud või ristmikud (nende olemasolul). Riigiteede kolm põhiliiki on põhi-, tugi- ja kõrvalmaantee millel igäühel on oma funktsioon. Funktsioonid on leitavad majandus- ja taristuministri 25.06.2015 määrusest nr 72 „Riigiteede liigid ja riigiteede nimekiri“ (https://www.riigiteataja.ee/akt/128062015003?leiaKehtiv). Igal riigiteel on lisaks liigile olemas tee klass, mis on liiklussageduse alusel määratav maantee tehnilist taset iseloomustav tunnus. Tee klassid on toodud majandus- ja taristuministri 05.08.2015 määruse nr 106 „Tee projekteerimise normid“ lisa „Maanteede projekteerimismid“ (edaspidi normid). Lähtudes normidest on nõuded kohaliku teedevõrgu ühendamiseks riigiteedega klasside kaupa erinevad, riigiteega ristumiskohtade arv on normidega piiratud (näiteks esimese klassi teel võib olla ainult üks parempöõretega ristumiskoht kahe eritasandilise ristmiku vahel).</p> <p>4.1.2. Teeme ettepaneku määrata riigiteede</p>	<p>4.1.1 Käimasoleva etapi eesmärgiks on leida sobivad arendusalad tuuleenergia arendamiseks. Tuulegeneraatorite positsioonid ja nende teeninduseks vajalik taristu ning selle piisavus määratakse detailse planeeringulahenduse koostamisel. Seega, on teie ettepanekuga asjakohane arvestada järgmises planeeringuetapis. Lisame teie ettepaneku planeeringu lähteseisukohtadesse vastava tulevikku suunatud kohustusliku tingimusena.</p> <p>4.1.2 Ettepanekuga arvestatakse detailse lahenduse faasis, kui on teada tuulikute paiknemine ja teedevõrgustiku kasutusvajadus.</p> <p>Seisukoht on võetud teadmiseks.</p>
--------------------------	---	---

	<p>liikluskorralduse ja ümberehituse vajadus seoses eriveostega ja ehitusaegsete veostega.</p> <p>Palume arvestada, et Transpordiamet ei võta arendustegevuse vajadustest tingitud uute teelõikude rajamise ja riigiteede ümberehitamise kohustust kui riigiteede võrgustiku arengu seisukohalt selleks vajadus puudub.</p>	
	<p>4.2. Planeeringuala kruntide hoonestusala ja ehitusõiguse määramine</p> <p>4.2.1. Elektri tuulikute ja tuuleparkide kavandamisel arvestada, et elektri tuulik ei tohi avalikult kasutatavatele teedele sõltumata nende funktsioonist, liigist, klassist ja lubatud sõidukiirusest paikneda lähemal kui $1,5x(H+D)$ (sealjuures H = tuuliku masti kõrgus ja D = rootori e. tiiviku diameeter). Väikese kasutusega (alla 100 auto/ööpäevas) avalikult kasutatavate teede puhul võib põhjendatud juhtudel riskianalüüsile tuginedes ja teomaniku nõusolekul lubada planeeringus elektri tuulikuid teele lähemale, kuid mitte lähemale kui tuuliku kogukõrgus ($H + 0,5D$). Korrigeerida osas 3.2.7 olevaid lauseid lähtudes p. 2.1. toodud märkustest.</p>	<p>Märgime, et esitatud suunis lisatakse eelvaliku etapi aruandele kohustusliku tehnilise tingimusena järgmiseks planeeringu etapiks ning korrigeeritakse peatükki 3.2.7. Samuti märgime, et ettepanekuga arvestatakse detailse planeeringulahenduse koostamisel ja projektlahenduse väljatöötamisel.</p>

	<p>4.3. Tehnovõrkude ja -rajatiste võimaliku asukoha määramine: 4.3.1. Palume arvestada, et üldjuhul ei ole võimalik juhtida arendusalade sademevett riigitee kraavidesse. See on võimalik vaid põhjendatud juhtudel koostöös Transpordiametiga.</p> <p>4.3.2. Planeeringus vältida tehnovõrkude kavandamist riigitee alusele maale. Riigitee alune maa on riigitee rajatise teenindamiseks ning nõusoleku seda maad kasutada saab Transpordiamet anda vaba ruumi olemasolul. Tehnovõrgu paigaldust tuleb hinnata igakordselt suuremas täpsusastmes geodeetilise alusplaani olemasolul ja menetleda seda kas läbi projekteerimistingimuste või detailplaneeringu.</p>	<p>Seisukoht võetakse teadmiseks. Esitatud suunis lisatakse eelvaliku etapi aruandele kohustusliku tehnilise tingimusena järgmiseks planeeringu etapiks.</p>
	<p>4.4 Ettepanekud KSH väljatöötamise kavatsusele Transpordiamet on seisukohal, et KSH väljatöötamise kavatsus on valdavalt asjakohane ja piisav. Siiski palume lähteseisukohti ja KSH väljatöötamise kavatsust korrigeerida – kasutada läbivalt „riigimaantee“ asemel mõistet „riigitee“.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse, VTK ja planeeringu lähteseisukohtade dokumenti korrigeeritakse.</p>
	<p>4.5 Kuna lähteseisukohtades ei ole välja toodud alternatiivseid asukohti planeeringuga kavandatava ehitise püstitamiseks, ei käsitle Transpordiamet eelistusi ehitise asukoha osas.</p>	<p>Seisukoht on võetakse teadmiseks. Lisame, et vastava seisukoha oma eelistuste osas saate lisada detailse planeeringulahenduse koostamisel.</p>

<p>5. Muinsuskaitseamet, Pärnu regioon</p>	<p>5.1 Pinnasetöodel tuleb arvestada arheoloogiliste leidude ja arheoloogilise kultuurikihi ilmsikstuleku võimalusega. Muinsuskaitseadusest tulenevalt (§ 31 lg 1, § 60) on leidja kohustatud tööd katkestama, jätma leiu leiukohta ning teatama sellest Muinsuskaitseametile. Kuna tegu on turbaste metsamaadega, on võimalus, et tööde käigus satutakse näiteks endistele sooteedele, rabasaarel asunud asula- või pelgupaigale, sohu peidetud esemetele või rabalaipadele.</p>	<p>Ettepanek võetakse teadmiseks. Esitatud suunis lisatakse eelvaliku etapi aruandele kohustusliku tehnilise tingimusena seonduvalt ehitustegevusega.</p>
--	---	--

<p>6. Elering AS</p>	<p>6.1 Elering alustas aastal 2020 suuremahulise Läänemere mereühenduste arendamise projektiga nimega Läänemere energiavõrk. Merevõrgu esmane plaanilahendus selgub koostöös teiste Läänemereäärsete ülekandevõrgu operaatoritega eeldatavalt 2023 aastal. Võttes arvesse Euroopa Liidu kliimaeesmärke on võimalik, et merest tuuleenergia tootmine suureneb ning selle maismaale toomiseks on vajalik rajada täiendavaid ühendusi. Merealajaama ja merekonverteralajaama suurus on arvestatud maksimaalse võimsusega 1000 MW. Merealajaama ja merekonverteralajaama asukoht ning merekaabli trass ei ole tänase seisuga paigas ning see sõltub keskkonnamõjude hindamisest, projekteerimisest ja riikide poolt eelarendatavate tuuleenergiaalade paiknemisest. Maismaa konverterjaama võimalikke asukohti on kolm- Lihula, Kilingi-Nõmme või Sindi. Lääneranna valla territooriumile jääb võimalik Lihula konverterjaam ja selle ühendusliin merekonverterjaamaga. Hetkel puudub teadmine, kas jaama merekonverterjaama ühendava liini maismaal kulgev osa rajatakse maakaabli või õhuliinina. Trassiuuring valmib eeldatavalt selle aasta novembris, mille käigus selgub mis oleks kõige perspektiivikamad trassikoridorid Lihula, Kilingi-Nõmme ja Sindi alajaamadest mereni. Kas leitud trassi kasutatakse, sõltub Eesti ja Läti riikide alade eelarenduse konkreetsest ala valikust. Küll aga võib osutada otstarbekaks leitud trassi märkimine planeeringusse isegi kui Eesti ja Läti riikide alade eelarendus koridori ei kasuta. Seda põhjusel, et juhul kui mõni merel tuuleparke arendav arendaja soovib liituda Lihula alajaamas, siis on juba koridor ette nähtud. Lisaks merevõrgu arendusele on kavas Lääneranna valda</p>	<p>Seisukoht võetakse teadmiseks, trassi(de) avalikustamisel lisatakse selle lahendus ka käesolevasse planeeringusse ja analüüsitakse vastavalt asjakohase info olemasolul ka võimalikke kumulatiivseid mõjusid</p>
----------------------	---	--

	rajada Lihula 330/110 kV alajaam.	
7. Maa-amet	<p>7.1 Palume planeeringu jooniste koostamisel kasutada keskkonnaregistris arvel olevate maardlate ja mäeeraldiste teenindusmaade piire. Ajakohaste andmete saamiseks on võimalus kasutada WFSteenust aadressil</p> <p>https://teenus.maaamet.ee/ows/maardlad?service=WFS&version=1.1.0&request=GetCapabilities või küsida piiride väljavõtet GIS-failidena. Plaanidele palume lisada info, mis kuupäeva seisuga maardlate ja mäeeraldiste andmeid on kasutatud.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ja lahenduse väljatöötamisel kasutatakse ajakohaseid andmeid ning asjakohastele joonistele lisatakse viide andmepäringu kuupäevale.</p>
	<p>7.2 Peatükis 3.6 Mõju maavaradele esitatud joonisel 3.4 Maardlate paiknemine planeeringualal on esitatud maardlate nimed osaliselt – joonisele on märgitud maardla nimetus vaid juhul, kui maardlal ei asu mäeeraldist. Juhul, kui maardlal asub mäeeraldis, on märgitud joonisele mäeeraldise nimetus. Palume mitte esitada andmeid valikuliselt, vaid läbivalt ühetaoliselt. Täiendavalt märgime, et juhul kui maardlal asub mäeeraldis või turbatootmisala, on olemasoleva mäeeraldise (legendis karjäär) piir märgitud kogu maardla ulatuses. Märgime, et paljudel juhtudel ei hõlma mäeeraldis pindalaliselt kogu maardlat, samuti asub sageli ühel maardlal mitu mäeeraldist. Palume korrigeerida.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ning planeeringu lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamiskavatsuse dokumendi joonist 3.4 korrigeeritakse, kajastatakse ainult maardlate nimesid.</p>

	<p>7.3 Dokumendi Lääneranna valla eriplaneeringu lähteseisukohad ja keskkonnamõju strateegilise hindamise väljatöötamise kavatsus peatükis 2.5 Koostöö ja kaasamine on tabelis 2.2 Kaasatavad osapoole märgitud, et Maa-amet on riigi omandis oleva maa valitseja. Märgime, et Maa-amet on volitatud tegelema ka maavarade kaitsega ning kooskõlastab eriplaneeringuid, kui planeeritav maa-ala asub keskkonnaregistri maardlate nimistus oleval maardlal või selle osal.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ning planeeringu lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamiskavatsuse dokumendi peatüki 2.5 tabelit 2.2 täiendatakse.</p>
	<p>7.4 Lääneranna valla eriplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise väljatöötamise kavatsuse peatükis 3.6 Mõju maavaravarudele on kirjeldatud (tsiteerin): „Keskkonnaregistri maardlate nimistus oleva maardlaga kattuvale alale on võimalik tuulepargi rajamine üksnes peale maavaravaru ammendamist“ ning „vastavalt maapõueseaduse § 14 lõikele 2 on maapõue seisundit ja kasutamist mõjutav tegevus lubatud üksnes Keskkonnaministeeriumi või valdkonna eest vastutava ministri volitatud asutuse nõusolekul.“ Täiendavalt on selgitatud (tsiteerin): „Asjaoluga arvestatakse KSH läbiviimisel ja planeeringu koostamisel. Täpsemad tingimused (nt maardlate alade väljaarvamine või tuulikute rajamine peale maavaravaru ammendamist) selgitatakse välja KSH käigus.“ Maa-amet nõustub eelpool kirjeldatuga.</p>	<p>Täname arvamuse eest.</p>

	<p>7.5 Lisame, et maardlate aladele saab elektrituulikute parke ja seonduvaid kommunikatsioone rajada lisaks maavara ammendumisele ka tingimusel, et on saadud MaaPS alusel muu sisuga kooskõlastus või luba. Turbamaardlate puhul palume arvestada MaaPS § 45 lõikes 1 sätestatuga, mille kohaselt turba kaevandamiseks on lubatud kaevandamisluba taotleda üksnes kaevandamisega rikutud ja mahajäetud turbaalade nimekirja või kaevandamiseks sobivate turbaalade nimekirja kantud alal või maardlal. Palume keskkonnaministri 27.12.2016 määruse nr 87 „Kaevandamisega rikutud ja mahajäetud turbaalade ning kaevandamiseks sobivate turbaalade nimekiri“ lisas 1 või 2 toodud nimekirja kuuluvatele aladele tuulikuid mitte planeerida. Tuulikuid on nimetatud määruse lisas 1 või 2 toodud nimekirja kuuluvatele aladele võimalik rajada vaid peale maavara ammendumist.</p>	<p>Märgime, et meile teadaolevalt on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tellimisel Eesti Geoloogiateenistuse poolt läbi viimisel uuring „Maavaradele taastuveneergetika rajatiste ehitamise võimalused“, mille käigus hinnatakse vahekasutuse võimalust maardlatel tuulenergeetika arendamiseks. Kuna uuringu tulemused võivad praegust praktikat muuta, ei käsitleta esialgu maardlaid välistava tegurina. Samas lähtutakse hetkel kehtivast õigusruumist ja lisatakse planeeringudokumentidesse maardlaga kattumisel teie arvamuses väljatoodud selgitus. Samuti on käesoleva eriplaneeringu koostamisel selgunud tuuleenergeetika arendajate suur huvi, mistõttu on asjakohane kaaluda võimalikult palju erinevaid arendusalasid, millel puuduvad otsesed välistused.</p>
	<p>7.6 Palume eriplaneeringu koostamise käigus arvestada ka asjaoluga, et turba kaevandamisel tekib tolmu, mis levib nii horisontaalselt kui ka vertikaalselt. Soodustavate ilmastikutingimuste (väga tugev tuul, pikaajaline kuiv periood, madal õhuniiskus) koosinemisel võib tolmu levik ulatuda ka väljapoole turbatootmisala. Tuulikutele langev turbatolmu võib tavapärasest tõenäolisemalt tuua kaasa tuulikute süttimise. Tulehtlikul ajal on turbapinnasega alal oht tulekahju tekkimiseks</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse osaliselt ning esitatud selgitus lisatakse eelvaliku etapi aruandele kaasnevate võimalike õnnetusohutude kirjeldusele, millele tuleb vajadusel seada leevendavad meetmed. Selgitame, et kaasaegsetel tuulegeneraatoritel on kasutusel mitmeid tuleohtu vähendavad lahendused ning need on ka pidevalt jooksvalt arenduses, mistõttu on asjakohane töötada leevendavad meetmed välja detailse planeeringulahenduse etapis, mil on teada tuulegeneraatorite tehnoloogia ja nende täpne asukoht.</p>

	<p>7.7 Kehtivate kaevandamislubadega ja Keskkonnaametis menetluses olevate taotletavate mäeeraldiste ning nende teenindusmaade aladele palume rajatise mitte planeerida. Rajatiste kattumisel mäeeraldiste või nende teenindusmaadega on vajalik saada loa omaja/taotleja kooskõlastus rajatiste rajamiseks ning vastava kooskõlastuse palume lisada planeeringu dokumentide hulka.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse. Esitatud suunis lisatakse eelvaliku etapi aruandele kohustusliku tehnilise tingimusena järgmiseks planeeringu etapiks ja ehitustegevuse läbiviimiseks.</p>
	<p>7.8 Täiendavalt informeerime, et Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium on algatanud ja esitanud 02.08.2021 kirjaga nr 2-2/21-0400/4660 ministeeriumitele kooskõlastamiseks ehitusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise eelnõu väljatöötamise kavatsuse (edaspidi VTK). VTK punktis 9.1.6 on välja toodud ettepanek aladel, kus maavarad on MaaPS alusel arvele võetud, kuid maavarade kasutusse võtmist lähemas ajaperspektiivis kavandatud ei ole, vahekasutusena lubada ajutiste ehitiste tähtjaks kuni 50 aastat. Peale VTK-s märgitud ehitusseadustiku muudatuste kehtestamist ja MaaPS-us maapõue kaitse põhimõtete muutmist saab Maa-amet kaaluda elektrituulikute parkide ja seonduvate kommunikatsioonide rajamise lubamist kooskõlas uuendatud seaduste mõttega.</p>	<p>Seisukoht võetakse teadmiseks.</p>

	<p>7.9 Reformimata riigimaade ja Keskkonnaministeeriumi valitsemisel olevate maaüksuste, mille volitatud asutus on Maa-amet, osas annab eriplaneeringule seisukoha Keskkonnaministeerium. Palume hoida Maa-ametit kursis planeeringu edasise menetlemisega ning edastada planeering enne vastuvõtmist Maa-ametile kooskõlastamiseks.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse.</p>
<p>8. Eestimaa Looduse Fond</p>	<p>8.1 Üldpõhimõttena oleme seisukohal, et erinevate omavalitsuste poolt tuuleenergeetika teemal tehtavad planeeringud vajavad ühtset metodoloogilist alust (mis võib vähesel määral varieeruda tulenevalt kohalikest oludest) ja koordineeritud lähenemist üle riigi, mis võimaldaks paremini hinnata kumulatiivseid mõjusid. ELF osales Eesti Keskkonnaühenduste Koja (EKO) liikmena EKO poolt eelmisel aastal välja saadetud seisukohtade välja töötamises https://media.voog.com/0000/0042/0647/files/2924_Tuulikuparkide%20rajamiseks%20sobilike%20alade%20eelvaliku%20metoodikast.pdf ja soovitab neid arvestada ka Lääneranna tuuleenergeetika eriplaneeringus.</p>	<p>Soovitus võetakse teadmiseks. Ettepanekus välja toodud tuuleparkide rajamiseks sobilike alade eelvaliku metoodika kirjelduses välja toodud kaarte saame eriplaneeringu koostamisel kasutada mõningate varieeruvustega. Märkime, et lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamiskavatsuse koostamisel ning hinnangute andmisel lähtub planeerija õiguslikust raamistikust ja senisest kogemusest ning praegu kasutusel olevast parimast praktikast.</p>

	<p>8.2 Tahame rõhutada, et tuuleparkide kohalik ja mõju hindamine ei tohi tugineda üksnes andmebaasidele, vaid vaja on ka konkreetsete aladega seotud välitöid. Nahkhiirtega seoses on selliste välitööde olulisust korduvalt rõhutanud Euroopa nahkhiirte kaitse lepingu EUROBATS töö raames valminud juhendid. Kindlasti tuleb seda põhimõtet rakendada ka käesoleval juhul, mitte üksnes seetõttu, et Eesti Vabariik on kõnealuse leppe osapool, vaid ka seetõttu, et paljud nahkhiirte elupaigad on tegelikult teadmata. Lääneranna vallas on mitmeid olulisi nahkhiirte elupaiku ja siit kulgeb ka nende ränne.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse. Eriplaneeringu I etapi KSH raames viiakse läbi nahkhiirte uuring-eksperthinnang eelanalüüsi käigus selgunud esialgselt tuuleenergeetika arenduseks sobivatele aladele. Töö annab sisendi KSH aruandes nahkhiirtega seotud teemade hindamisse.</p>
--	--	--

	<p>8.3 1000 meetri puhver olemasolevatest hoonetest, mis on küll mõeldud eelkõige inimeste tervise kaitseks ja häiringu minimeerimiseks, on teatud määral vajalik ka nahkhiirte kaitse seisukohalt, sest nahkhiirte suvised elupaigad on tihti seotud hoonetega. Nahkhiirtele, nagu ka inimestele sobiks paremini laiem puhver, kuid kompromissina on 1000 m aktsepteeritav. Kindlasti on õigustatud kaitsealuste loodusobjektide, sh projekteeritavate, välistamine. Esmase lähenemisena on piisav ka 2000 m puhver kotkaste ja must-toonekure püsielupaikadest ning 600 m kanakulli leiukohtadest, mis asuvad väljaspool kaitstavaid alasid.</p> <p>Puhver 1000 meetrit kaitstavatest objektidest, mille kaitse eesmärgiks on lindude või nahkhiirte kaitse, on asjakohane, kuid oluline on arvestada ka üldist maastikku, sh koridoride olemasolu erinevatel eesmärkidel kasutatavate elupaikade, nt. pesitsus- või puhkepaikade ja toitumisalade vahel. Asjakohane on ka Keskkonnaameti poolt täiendavalt esitatud puhvrite arvestamine.</p> <p>Kõigi kõnealuste liikide puhul on lisaks pesapaikadele või kolooniatele olulised ka toitumisalad ning erinevate elupaikade vahelised liikumisteed. Seetõttu tuleks esimese lähenemisena välistada rohevõrgustiku alad ja koridorid ning täiendavate välitööde käigus tuvastada kaitstavate liikide olulisemad liikumiskoridorid. Minimeerida tuleks ka kuivendamise ja/või raadamise vajadust. Lisaks soovitab ELF võtta arvesse ELME projekti (https://www.keskkonnaagentuur.ee/et/eesmargid-tegevused/projektid/elme) käigus koostatud</p>	<p>Ettepanek võetakse teadmiseks. Lõplikult vajalik uuringute detailsus, meetodid ja sisu täpsustuvad asukohavaliku etapi keskkonnamõju hindamise käigus. Välitööd viiakse läbi vastavalt realsele vajadusele ja koostöös liigirühmade ekspertidega, millest lähtuvalt ka tuulepargi jaoks sobilik asukoht mõjuhindamise käigus selgub/täpsustub. Käesolevas n-ö planeeringu tööplaani koostamise etapis ei ole asjakohane määrata abstraktselt kohustuslikke väliuuringuid, mil pole veel teada, kas ja kus nahkhiirtega ja teiste kaitsealuste objektidega seoses üldse mingeid võimalikke mõjusid võib avalduda ning milline andmestik on juba taustauuringute tulemuste näol mõjuhindajale kättesaadav.</p> <p>Täpsustame, et rohevõrgustiku alade välistamine kohe tuuleenergeetika arendusalade asukoha eelvaliku etapis ei ole põhjendatud kuna:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lääneranna valla rohevõrgustik on ülevaatamisel ja hindamisel Lääneranna üldplaneeringu raames; • kohene välistamine ei ole õigustatud, kuna detailse planeeringulahenduse koostamisel ja mõjude hindamisel saab leida tasakaalustatud lahendusi ja kasutada asjakohaseid leevendavaid meetmeid. <p>Lisame, et eriplaneeringu I etapi KSH raames viiakse läbi nahkhiirte uuring-eksperthinnang eelanalüüsi käigus selgunud esialgselt sobivatele aladele. Töö annab sisendi KSH aruandes</p>
--	---	--

	kaardikihte.	nahkhiirtega seotud teemade hindamisse.
	8.4 Planeeringu lähteseisukohtade arutamise etapis on ilmselt vara valida konkreetset asukohta, sest asukohavalik ongi ju kavandatava protsessi olulisim eeldatav tulemus. Siiski võib esialgselt hinnata alad 4, 5 ja 6 arvatavalt vähesobivaks või koguni päris sobimatuks, sest need eeldavad tõenäoliselt kuivendamist ja raadamist.	Ettepanek võetakse teadmiseks. Lisame, et kõik alad analüüsitakse läbi ja nende reaalne sobivus selgub esimese etapi KSH aruande valmimisel.
9. Maaeluministerium	9.1 Eriplaneeringut käsitlevates dokumentides on kavandatud tuuleparkide asukoha valikul analüüsida ehitiste võimalikku kattuvust väärtusliku põllumajandusmaaga. Eeldame, et tuulepargi rajamine võib mõjutada mitte üksnes väärtuslikke põllumajandusmaid, vaid ka muid põllumajandusmaid. Sellest tulenevalt palume võrdlusmaterjalina käsitleda kattuvust kõikide põllumajandusmaadega, sealhulgas väärtuslike põllumajandusmaadega. Palume korrigeerida ka tabelis 2.2 „Kaasatavad osapooled“ veerus „Mõju ja/või huvi“ toodud sõnastust.	Ettepanekuga arvestatakse osaliselt. Planeeringu koostamisel läbiviidava keskkonnamõju hindamise eesmärk on tuvastada ja hinnata olulisi keskkonnamõjusid. Põllumaade kasutuse kontekstis võib põllumajandusmaale tuulegeneraatori rajamisel olla oluline mõju siiski vaid väärtuslikule põllumajandusmaale, mitte igasugusele põllumajandusmaale. Planeeringu lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamise kavatsuse raames vaadeldakse ehitiste kattuvust seega ainult väärtuslike põllumaadega, kuid ka sellisel juhul pole eeldatav mõju oluline – on võrreldav nt põhivõrgu elektriliinide tugipostide paigaldiste mõjudega. Vajadusel/võimalusel paigutatakse tuulikud detailse planeeringulahenduse väljatöötamisel väheväärtuslikule põllumajandusmaale.

	<p>9.2 Jaotises 3.5 „Mõju pinnasele, sh niiskusrežiimile, pinna- ja põhjaveele“ on märgitud järgmist: „Mõju pinnasele (sh mullastikule) avaldub peamiselt ehitusetapis ehk tuulikute ja taristu rajamisel. Mõju avaldavad nii ehitustehnika (selle liikumine maastikul), ehitusmaterjali ladustamine kui ka pinnase eemaldamine ehitusalalt või ligipääsuteede rajamisel. Ehitustehnika ja ladustamise mõju on ajutine ja pigem lühiajaline, mille järel endine olukord taastub. Pinnase eemaldamise tulemusena või ligipääsude rajamisega hävineb senine pinnas jäädavalt. Mõju on püsiv, kuid eeldatavasti väikese ulatusega. Võimalikku mõju pinnasele vähendab ligipääsudena kasutamisel olemasolevate teede eelistamine ja vastavalt vajadusele ka nende ümberehitamine“.</p> <p>Tulenevalt eelkirjeldatust võib tekkida olukord, et olemasolevad põllumajandusmaa massiivid kas tuuleparkide ehitamise käigus ja -tulemusena või nendele juurdepääsuteede rajamise tagajärjel võivad tükelduda väikesteks või ebasobiva ruumikujuga massiivideks, mis võib omakorda tuua kaasa massiivi põllumajandusliku kasutuse halvenemise või kasutusest väljamineku. Oleme arvamusel, et nimetatud aspekt või oht ei tohiks jääda tuulepargi eriplaneeringu koostamisel tähelepanuta.</p>	<p>Ettepanek võetakse teadmiseks. Kirjeldatud mõju võimalikkust käsitletakse ja hinnatakse mõju hindamise käigus. Hindamise tulemusi ja käesolevat ettepanekut arvestatakse detailse planeeringulahenduse väljatöötamisel, kuna siis selguvad tuulegeneraatorite asukohad ja taristu paiknemine.</p>
--	--	---

	<p>9.3 Lisaks eelnevale leiame, et ühe võrdluskriteeriumina tuleks eraldi tähelepanu osutada ja käsitleda võimalikke mõjusid põllumajandusmaa kasutusotstarbe seisukohalt maa kui tootmisvahendi kasutajatele ehk põllumajandustootjatele, seda eriti sellest aspektist, kui tuulepargi ehitamise tulemusena raskeneb juurdepääs põllumajandusmaale või muutub oluliselt keerukamaks või võimatuks põllumajandusmaa põllumajanduslik kasutamine</p>	<p>Ettepanek võetakse teadmiseks. Senist sihtotstarbejärgset kasutust maatulundusmaana tuulikutarjajate rajamine üldjuhul siiski ei kitsenda. Mõju varale võib ilmned näiteks kui ehituse käigus rikutakse olemasolevaid maaparandussüsteeme, mille kahjustamine mõjutab veerežiimi ja veerežiimi muutuse läbi ka maad kui maaomanike vara. Samas pole teiste vara kahjustamine lubatud, st igasugune kahju tuleb arendajal kompenseerida. Samas paraneb ligipääs põllumajandusmaadele rasketehnikaga, sest tuulikutarjajate ehituseks ja hoolduseks laiendatakse ja parandatakse olemasolevat teedevõrku ning see jääb avalikku kasutusse kõigi teiste maaomanike jaoks. Seega, meie hinnangul ei ole mõju põllumajandustootjatele negatiivne, vaid pigem positiivne. Teemat käsitletakse täpsemalt taristuga seotud mõjude analüüsis.</p>
<p>10.Keskkonnaministerium</p>	<p>10.1 Palume kõnealuse eriplaneeringu lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamise kavatsuse peatüki 3.6 „Mõju maavaradele“ teine lause sõnastada ümber vastavalt: "Maardla on geoloogilise uuringuga piiritletud ja uuritud ning keskkonnaregistris arvele võetud maavara lasund või selle osa koos vahekihtidega".</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ja peatükki 3.6 korrigeeritakse vastavalt ettepanekule.</p>

	<p>10.2 Planeeringuala on kogu valla territoorium suurusega 1362,67 km². Peatüki 2.1 "Eriplaneeringu ja keskkonnamõju hindamise vajadus, eesmärk ja ulatus" kohaselt planeeringuala suuruse tõttu tehti juba lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamise kavatsuse koostamisel esialgne analüüs tuulepargi rajamiseks sobivate asukohtade määramiseks, mida täiendatakse jooksvalt KSH aruande koostamisel. Analüüsi kirjeldus ja selle käigus leitud alad on toodud peatükis 2.3 "Eelanalüüsi käigus selgunud esialgselt sobivad alad". Nendesse aladesse jäävad Eesti Vabariigi omandis Keskkonnaministeeriumi valitsemisel olevad maaüksused, mille valitseja volitatud asutuseks on Maa-amet.</p>	<p>Seisukoht võetakse teadmiseks.</p>
--	--	--

	<p>10.3 Peatükis 2.5 „Koostöö ja kaasamine“ (Tabel 2.2 Kaasatavad osapooled) on märgitud, et Maa-amet on riigi omandis oleva maa valitseja ja Keskkonnaministeeriumi kaasamise põhjenduseks on märgitud „Keskkonnakaitse ja säästev areng, ringmajandus“. Lisaks on tabelis märgitud kaasatavatena planeeringuala maaomanikud. Selgitame, et kohaliku omavalitsuse eriplaneeringute korral annab Eesti Vabariigi omandis Keskkonnaministeeriumi valitsemisel olevate maaüksuste, mille volitatud asutuseks on Maa-amet, osas eriplaneeringule seisukoha Maa-ameti asemel Keskkonnaministeerium. Samuti on ehitusseadustiku ja planeerimisseaduse rakendamise seaduse § 15 lõike 1 kohaselt maareformi seaduse § 31 lõikes 2 sätestatud maa omanikuks planeerimisseaduse tähenduses Keskkonnaministeerium. Maa- amet kooskõlastab kohaliku omavalitsuse eriplaneeringuid planeerimisseaduses sätestatud korras, kui planeeritav maa-ala asub keskkonnaregistri maardlate nimistus oleval maardlal või selle osal.</p> <p>Lähtuvalt eeltoodust palume tabelis 2.2 täiendada Keskkonnaministeeriumi kaasamise põhjendust ja Maa-ameti põhjendust muuta.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ning planeeringu lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamiskavatsuse dokumendi tabelit 2.2 korrigeeritakse vastavalt ettepanekule.</p>
--	--	--

<p>11.Toivo Tambre</p>	<p>11.1 Ettepanek edaspidi mitte käsitleda sobivate aladena nr 2 ja 2a ning minna edasi ainult aladega nr 1, 4 ja 5. Seoses müra taseme tõusuga, sh on 1000m puhverala liiga väike, kuna puhverala suurus on arvestatud 100m kõrguste tuulikute järgi, aga VTK-s kaalutakse ka 200-300m täiskõrgusega tuulikuid.</p>	<p>Ettepanekuga ei arvestata, sest praegused müraga seonduvad kauguspuhvrid põhinevad praegu tootmises oleva kõige mürarikkama tuulikumudeli alusel läbiviidud müra eelanalüüsil ja sisaldab seejuures ka lisapuhvrit. Ehk teisisõnu, uuem tehnoloogia on vaiksema müraga kui varasemalt kasutusele võetud tuulegeneraatoritel. KSH raames hinnatakse tuulepargi käitamisest tingitud müra ulatust ning mõju, sh ka koosmõju olemasolevate tuulikutega täpsemalt - nii asukohavaliku etapis arendusala põhiselt kui ka detailse lahenduse väljatöötamisel. Hindamise abistamiseks teostatakse tuulikute müra leviku modelleerimine ja vajadusel ka olemasoleva mürataseme mõõdistamine. Vajadusel müraga seotud puhvreid planeeringus ka suurendatakse, aga sellele peab eelnema põhjalik mitme astmeline müraanalüüs. Muuhulgas selgitame, et planeeringu algetapis kasutusel olev 1000 m puhver on nõ algpunkt, mille suhtes hakatakse mõjuanalüüsi läbi viima ehk teisisõnu, arendusala piiri kaugus ei võrdu ilmtingimata tuuliku kaugusega lähimast elamust ja tegelik tuulegeneraatori ja elamu vaheline vahemaa saab olema suurem kui 1000m.</p>
	<p>11.2 On äärmiselt oluline, et adekvaatsuse ja aususe tagamiseks keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviija valib ja töö tellib vald hanke korras ja mitte huvitatud isik. Kuna vastasel juhul võib KSH läbiviija määratleda sobilike aladena, huvitatud isikule sobivad alad.</p>	<p>Kinnitame, et eriplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise riigihange on läbi viidud Lääneranna vallavalitsuse poolt, järgides kõiki asjakohaseid seadusest tulenevaid nõudeid. Läbiviidud hankega on võimalik tutvuda Riigihangete registris ning vastav hange on leitav viitenumbriga 233453.</p>

<p>12.Evecon</p>	<p>12.1 Lähteseisukohtade punkti 1 (lk 6) kohaselt on planeeringu eesmärgiks „leida tuulepargi (või -parkide) ja selle toimimiseks vajaliku taristu rajamiseks sobivaimad asukohad Lääneranna vallas.“</p> <p>Lähteseisukohtade lk 7 kohaselt on planeeringuala suuruseks kogu valla territoorium ja eesmärgiks tuuleparkidele (mitmuses!) sobivaima asukoha leidmine valla territooriumil. Seejuures on Lähteseisukohtades toodud, et: „Koostatav eriplaneering annab sisendi üldplaneeringu koostamisse“. Seega on planeeringu ülesandeks kaardistada terve valla territooriumil tuuleparkide loomiseks sobivad alad ja lähtuda planeeringust laiemalt valla üldplaneeringu koostamisel. Sellisena käsitletakse tuuleparkide loomise võimalusi ja asukohti tervikküsimusena kogu valla territooriumil.</p> <p>Ka planeerimisseaduse § 3 lg 1 rõhutab kohustust lahendada planeeringuga konkreetse maa-ala ehk planeeringuala <u>terviklik</u> ruumilahendus.</p>	<p>Selgitame, et eriplaneeringu ülesanne on leida konkreetsete tehniliste parameetritega objektile/objektidele etteantud territooriumil sobivaim asukoht, kui asukoht pole üldplaneeringus ette nähtud. Eriplaneering ei ole oma olemuselt teemaplaneering, lahendamaks laiemalt abstraktset valdkondliku maakasutusega seotud küsimusi.</p> <p>Märgime, et seoses suure arendajatepoolse huviga suurendada tuuleenergeetika arendusalade arvu/pindala on Lääneranna Vallavalitsus otsustanud korralda 6. jaanuaril 2022 Lihulas Lääneranna vallamajas ühise ümarlaua. Antud kohtumise käigus selgitatakse algseid arendusalade valimise põhimõtteid ning ühise arutelu käigus selgitatakse välja sobivaimad lahendused tuuleenergeetika arendamiseks Lääneranna vallas. Samuti on ümarlaua eesmärgiks otsustada edasine koostöövorm kõikide huvitatud arendajatega. Lääneranna Vallavalitsus on valmis tegema igakülgset koostööd, et leida kokkulepe Lääneranna Vallavalituse ja tuuleenergeetika arendajate vahel. Täpsem info ümarlaua toimumisaja ja –asukoha kohta saadetakse Teile lähiajal.</p>
------------------	---	---

	<p>12.2 Eeltoodut arvestades oleme seisukohal, et Lähteseisukohtades tuleks kajastada potentsiaalsed tuulepargi alad maksimaalselt laiapõhjaliselt ja maksimaalselt laiapõhjaliselt neid potentsiaalseid alasid ka hiljem käsitleda. Nõustume selles osas Riigimetsa Majandamise Keskuse 20.10.2021 kirjas nr 31.1/2021/4978 tooduga: „<i>Planeeringu seletuskirjas on toodud, et I etapi lõpuks valib vallavolikogu alade hulgast välja kuni 2 ala, millega minnakse edasi planeeringu II etapis. <u>Teeme ettepaneku valida võimalusel välja rohkem kui 2 sobivat ala II etapi lahendusega edasiminekuks. Võimalusel palume jätta eriplaneeringu II etapi lahendusse sisse ka alad nr 3 ja nr 6, mis on hetkel märgitud informatiivsete andmete põhjal esialgselt välja jäetud aladeks võimaliku konflikti tõttu seoses maavarade kaevandamishuviga, kuid samas on märgitud, et lõplik otsus selgub planeeringu protsessi raames.</u></i>”</p>	<p>Selgitame, et eriplaneeringu ülesanne on leida konkreetsete tehniliste parameetritega objektile/objektidele etteantud territooriumil sobivaim asukoht, kui asukoht pole üldplaneeringus ette nähtud. Eriplaneering ei ole oma olemuselt teemaplaneering, lahendamaks laiemalt abstraktset valdkondliku maakasutusega seotud küsimusi.</p> <p>Märgime, et seoses suure arendajate poolse huviga suurendada tuuleenergeetika arendusalade arvu/pindala on Lääneranna Vallavalitsus otsustanud korralda 6. jaanuaril 2022 Lihulas Lääneranna vallamajas ühise ümarlaua. Antud kohtumise käigus selgitatakse algseid arendusalade valimise põhimõtteid ning ühise arutelu käigus selgitatakse välja sobivaimad lahendused tuuleenergeetika arendamiseks Lääneranna vallas. Samuti on ümarlaua eesmärgiks otsustada edasine koostöövorm kõikide huvitatud arendajatega. Lääneranna Vallavalitsus on valmis tegema igakülgset koostööd, et leida kokkulepe Lääneranna Vallavalituse ja tuuleenergeetika arendajate vahel. Täpsem info ümarlaua toimumisaja ja –asukoha kohta saadetakse Teile lähiajal.</p>
--	---	--

	<p>12.3 Eeltoodut arvestades leiame, et vähemalt ala nr 3 tuleks lugeda sobivaks, millega minnakse planeeringu II etapis edasi. Seda eriti arvestades asjaolu, et ka Lähteseisukohtades on peetud ala põhimõtteliselt sobivaks ja ainsaks nõ probleemiks ala osas on toodud, et: „<i>Informatiivsete andmete alusel on esialgselt sobivate alade hulgast välja jäetud alad nr 3 ja 6, kuna need kattuvad vastavalt Paadrema turbamaardlaga ning Lihula turbamaardlaga, mistõttu võib eeldada konflikti maavarade kaevandamisega.</i>“</p>	<p>Selgitame, et eriplaneeringu ülesanne on leida konkreetsete tehniliste parameetritega objektile/objektidele etteantud territooriumil sobivaim asukoht, kui asukoht pole üldplaneeringus ette nähtud. Eriplaneering ei ole oma olemuselt teemaplaneering, lahendamaks laiemalt abstraktset valdkondliku maakasutusega seotud küsimusi.</p> <p>Märgime, et seoses suure arendajatepoolse huviga suurendada tuuleenergeetika arendusalade arvu/pindala on Lääneranna Vallavalitsus otsustanud korralda 6. jaanuaril 2022 Lihulas Lääneranna vallamajas ühise ümarlaua. Antud kohtumise käigus selgitatakse algseid arendusalade valimise põhimõtteid ning ühise arutelu käigus selgitatakse välja sobivaimad lahendused tuuleenergeetika arendamiseks Lääneranna vallas. Samuti on ümarlaua eesmärgiks otsustada edasine koostöövorm kõikide huvitatud arendajatega. Lääneranna Vallavalitsus on valmis tegema igakülgset koostööd, et leida kokkulepe Lääneranna Vallavalituse ja tuuleenergeetika arendajate vahel. Täpsem info ümarlaua toimumisaja ja –asukoha kohta saadetakse Teile lähiajal.</p>
--	---	---

	<p>12.4 Kokkuvõtvalt avaldab Evecon OÜ, et on huvitatud tuuleenergeetika arendamisest Lääneranna valla territooriumil ja palub selle huviga planeeringu koostamisel arvestada. Muu hulgas palub Evecon OÜ selleks planeerimismenetluses maksimaalselt laiapõhjaliselt käsitleda võimalikke tuuleenergia tootmiseks sobivaid alasid. Selleks tuleks Evecon OÜ hinnangul suurendada detailsete lahenduste piirarvu ühelt kuni kahelt vähemalt neljani, arvestades, et igal juhul puudub alus praeguses menetlusetapis ebasobivaks pidada Paadremaa ala (ala nr 3).</p>	<p>Selgitame, et eriplaneeringu ülesanne on leida konkreetsete tehniliste parameetritega objektile/objektidele etteantud territooriumil sobivaim asukoht, kui asukoht pole üldplaneeringus ette nähtud. Eriplaneering ei ole oma olemuselt teemaplaneering, lahendamaks laiemalt abstraktset valdkondliku maakasutusega seotud küsimusi.</p> <p>Märgime, et seoses suure arendajatepoolse huviga suurendada tuuleenergeetika arendusalade arvu/pindala on Lääneranna Vallavalitsus otsustanud korralda 6. jaanuaril 2022 Lihulas Lääneranna vallamajas ühise ümarlaua. Antud kohtumise käigus selgitatakse algseid arendusalade valimise põhimõtteid ning ühise arutelu käigus selgitatakse välja sobivaimad lahendused tuuleenergeetika arendamiseks Lääneranna vallas. Samuti on ümarlaua eesmärgiks otsustada edasine koostöövorm kõikide huvitatud arendajatega. Lääneranna Vallavalitsus on valmis tegema igakülgset koostööd, et leida kokkulepe Lääneranna Vallavalituse ja tuuleenergeetika arendajate vahel. Täpsem info ümarlaua toimumisaja ja –asukoha kohta saadetakse Teile lähiajal.</p> <p>Täiendus: Jaanuaris 2021 toimunud tuuleenergeetika arendajate ümarlaua ja avalike arutelude järgselt otsustati, et asukoha eelvaliku etapis käsitletakse kõiki väljapakutud 7 ala. LS ja KSH VTK dokumenti täiendatakse 2 võimaliku ala väljavalimise osas, lisades selgituse, et Hendrikson & KO konsulteerib asukohavaliku etapi planeeringu koostamist ja osaleb kuni 2 tuulepargi detailse lahenduse koostamisel. Juhul, kui eelvaliku</p>
--	--	--

		<p>tulemusel selgub, et tuuleparkide rajamiseks leidub rohkem kui 2 sobivat arendusala ja neil aladel esineb reaalne arendushuvi, siis võib Lääneranna Vallavolikogu otsustada ka rohkemate tuuleparkide rajamiseks detailsete lahenduse koostamise. Sellisel juhul korraldatakse järgnevate detailsete lahenduste koostajate leidmiseks uued riigihanked ja menetletakse ning kehtestatakse eriplaneering vastavalt osade kaupa. Huvitatud isikute ringi on plaanis laiendada asukohavaliku etappi. Täiendatud planeeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise dokument on leitav eriplaneeringu portaalist https://hendrikson.ee/maps/Lääneranna-EP/, materjalide alajaotusest.</p>
<p>13. Keskkonnaamet</p>	<p>13.1 Ptk-s 1, lk 6 on toodud OÜ Hendrikson ja Ko meeskond, kes konsulteerib Lääneranna vallavalitsust eriplaneeringu koostamisel ja KSH läbi viimisel. Palume täpsustada, kas konsulteeriv meeskond võrdub KSH koostajatega, kellele on viidatud nt tabelis 3.11.</p>	<p>Tegemist on tõepoolest sama meeskonnaga. Planeeringu lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamiskavatsuse dokumendi ptk 1 täiendatakse meeskonna koosseisu ja rollide täpsustusega.</p>

	<p>13.2 Ptk-s 2.2 on esitatud asukoha eelvaliku eeldatavad võrdluskriteeriumid, mille hulgas on teistega võrdselt käsitletud eeldatavat mõju Natura 2000 võrgustiku aladele. Märkime, et (ebasoodne) mõju Natura 2000 võrgustiku aladele, st Natura 2000 võrgustiku alade kaitseesmärkidele ja alade terviklikkusele, ei saa olla samaväärne kriteerium teiste nimekirjas loetletud kriteeriumitega. Tulenevalt EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (loodusdirektiiv) artikli 6 lg-st 3 ja 4 ning keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse § 45 prevaleerib vajadus tagada Natura 2000 võrgustiku alade kaitseesmärk ja alade terviklikkus teiste loetletud kriteeriumite üle, välja arvatud juhul, kui esinevad avalikkuse jaoks esmatähtsad ja erakordselt tungivad, sealhulgas sotsiaalsed või majanduslikku laadi põhjused ning puuduvad alternatiivsed lahendused.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ja ptk 2.2-le lisatakse ettepanekule vastav selgitus.</p>
--	---	---

	<p>13.3 Ptk-s 2.2 on loetletud kriteeriumid, millest lähtudes on teostatud GIS-i põhine eelanalüüs. Kriteeriumiks on kaitsealuste loodusobjektidega kattumise välistamine. Märgime et looduskaitsealade (edaspidi LKS) § 4 lg 1 kohaselt on kaitstavateks loodusobjektideks kaitsealad, hoiualad, kaitsealused liigid ja kivistised, püsielupaigad, kaitstavad looduse üksikobjektid ning kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavad loodusobjektid. Leiame, et kõikide eelnimetatud kaitsealuste loodusobjektide (sh kaitsealuste liikide kõik leiukohad, kõik üksikobjektid) täielik välistamine kõige esmasel analüüsil ei pruugi olla põhjendatud. Juhul, kui VTK-s on kaitsealuste loodusobjektide all peetud silmas mingit muud terminit, siis tuleks see segaduste vältimiseks täpsustada</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse. Sobivate tuulealade leidmisel ei ole GIS-analüüsis välistavate kriteeriumitena arvestatud kõiki kaitstavaid loodusobjekte. Täpsemalt ei arvestatud välistavana III kaitsekategooria liikide leiukohti. Selle info osas planeeringudokumenti ka täiendatakse. KSH raames hinnatakse arendusalad kohapõhiselt detailsemalt üle ja kui nähtub, et konkreetse arendusala puhul ei ole mõne kaitstava loodusobjekti jaoks ettenähtud puhvervöönd tegelikult põhjendatud ning mõjud on detailse planeeringulahenduse etapis tõenäoliselt erinevate meetoditega leevendatavad, siis arendusala piire vajadusel korrigeeritakse.</p>
	<p>13.4 Ptk 3.5.2, ptk 3.11 - KSH aruande I etapi koostamise käigus palume selgitada tuulepargi mõju põhjaveele, kirjeldades kõigi võimalike tuulepargi arendamiseks sobilike alade geoloogilisi ja hüdrogeoloogilisi tingimusi ning selgitades, kas ja kuidas konkreetse ala geoloogilised ja hüdrogeoloogilised eripärad võivad põhjavee režiimi, kvaliteeti ja/või taset mõjutada. Uute uuringute läbiviimine ei ole vajalik, kui tingimuste kirjeldamine ja mõju hindamine on võimalik olemasolevate uuringute või andmete põhjal.</p>	<p>Märkime, et mõju hindamise vajadus põhjaveele sisaldub juba KSH väljatöötamiskavatsuse dokumendis ja KSH koostamiseks võetakse arvesse sobilike alade geoloogilisi ja hüdrogeoloogilisi tingimusi ja seni koostatud mõjuanalüüsi analoogsetes projektides. Vajadusel määratakse ehitusprojekti koostamise tingimusena ka põhjaveega seotud väliuuringute kohustus ja leevendavate tingimuste hindamise ja määramise kohustus.</p>

	<p>13.5 Ptk-s 3.11 (tabel 3.4 mõju nahkhiirtele) on öeldud: „Mõju olulisus määratakse I etapi KSH aruandes eksperthinnanguga, mille puhul tuginetakse hinnangute andmisel olemasolevale teabele ja liikide kohta kättesaadavatele materjalidele. Vajadusel viiakse läbi eraldi uuringeksperthinnang, mis annab sisendi mõju hindamise“. Vastavalt 2008 Agreement on the Conservation of Populations of European Bats (UNEP/EUROBATS) juhendile on tuulegeneraatorite asukohtade valiku etapis vajalik läbi viia ka uuring, et selgitada välja tuulikute asukoha olulisus erinevatele nahkhiireliikidele. Selleks tuleks kasutada nahkhiirte ultrahelide automaatsalvestit, mis salvestaks nahkhiirte hääli kogu nahkhiirte aktiivsuse hooaja vältel. Lisaks tuleks kasutada ultrahelidetektoriga nahkhiirte kaardistamist nahkhiirtele eriti sobivatel öödel.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse. Eriplaneeringu I etapi KSH raames viiakse läbi nahkhiirte uuringeksperthinnang eelanalüüsi käigus selgunud esialgselt sobivatele tuuleenergeetika arendusaladele. Töö annab sisendi KSH aruandes nahkhiirtega seotud teemade edasisse mõjuhindamise. Täname soovitude eest uurimismetoodikate kasutuse kohta.</p>
--	---	--

	<p>13.6 Ptk-s 3.4.1 on esialgselt sobivatele tuuleparkide alade osas läbi viidud Natura eelhindamine. Natura eelhindamise osas on öeldud: „Natura eelhindamine jõuab järeltulele, et eriplaneeringuga kavandatavate esialgselt sobivate alade eeldatavas mõjualas asuvate Natura 2000 Kurese ja Karuse- Linnuse loodusalade (sama ka Tuuh-Kesu ja Lavassaare linnualade puhul) puhul ei ole ebasoodsa mõju tekkimine teada ning pole piisavalt informatsiooni järeltule tegemiseks. Seetõttu tuleb I etapi KSH aruande koosseisus läbi viia vajalik täpsustatavates Natura hindamine alustades eelhindamisest ja liikudes vajadusel edasi asjakohase hindamise etappi järgmistel“. Keskkonnaamet on seisukohal, et KSH aruande I etapi koosseisus Natura eelhindamise kordamine ei ole vajalik, kõikide nimetatud alade puhul tuleb jätkata Natura asjakohase hindamisega.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ja KSH väljatöötamiskavatsust täpsustatakse vastavalt teie ettepaneku sõnastusele. Samas märgime, et juhul, kui KSH aruande etapis selgub täpsemat informatsiooni (nt teave tehnoloogiliste lahenduste osas; uuringute tulemused jm, mille põhjal täpsustub mõjuala ja ka mõjualasse jäävad mh ka Natura alad), siis võib osade Natura alade puhul siiski osutada asjakohaseks ka eelhindamise kordamine ja sellega on eksperdid ka arvestanud ja pidanud tõenäoliseks projekti keerukuse ja arendusalade laia ulatuse tõttu.</p>
	<p>13.7 Ptk 3.11 - Selgusetuks jääb KSH-s rakendatav hindamismetoodika (mõju kaitstavatele loodusobjektidele, mõju linnustikule, mõju nahkhiirtele), mille alusel valitakse esimeses etapis sobivaks tunnistatavad arendusalad. Mõju hinnatakse KSH aruande I etapi koostajate poolt eksperthinnangu vormis. Vajadusel viiakse läbi eraldi uuring-eksperthinnang, mis annab sisendi mõju hindamisse. Peatükis ei ole täpsustatud nimetatud uuringu võimalikku sisu (kas saab olema tegemist reaalsete elupaiga väliuuringutega või pelgalt puhveranalüüsiga).</p>	<p>Ettepanek võetakse teadmiseks. Lõplikult vajalik uuringute detailsus, meetodid ja sisu täpsustub alles mõju hindamise käigus asukohavaliku etapis, mil on läbiviidud andmete inventuur, esialgsed uuringud, esialgne mõjuhindamine jms. Ehk teisisõnu, planeerimise põhimõtetest tulenevalt tuleb selle koostamisel lähtuda eelkõige avalikust ja kättesaadavast informatsioonist, mille olemasolu, sisu ja kvaliteet paraku selgub sagedasti planeerimisprotsessi ja mõjuhindamise käigus. Andmete kvaliteet määrab ka võimalike mõjude hindamise metoodika ja lisauuringute sisu valikuvõimalused</p>

	<p>13.8 Ptk 3.1 - Keskkonnaamet peab vajalikuks eriplaneeringu koostamisel kasutada Keskkonnaagentuuri eestvedamisel koostatud ELME projekti (Elurikkuse sotsiaalmajanduslikult ja kliimamuutustega seostatud keskkonnaseisundi hindamiseks, prognoosiks ja andmete kättesaadavuse tagamiseks vajalikud töövahendid) andmestikku</p>	<p>Ettepanek võetakse teadmiseks ning võimalusel kasutatakse ELME projekti andmestikku.</p>
	<p>13.9 Ptk 3.1 - Keskkonnaamet peab vajalikuks eriplaneeringu koostamisel kasutada ka üle-eestilise maismaalinnustiku analüüsi tulemusi (koostaja: Eesti Ornitoloogiaühing), mis valmib 2022 teises pooles. Analüüsis on laiapõhjalisem teave maismaa linnustikust (peamised rändeteed, ööbimis- (puhke-) ja toitumisalad), mis peaks aitama paremini planeerida potentsiaalseid tuuleenergiaks sobivaid maismaaalasid. töös esitatakse ka soovitusel tuuleparkide rajamiseks vajalike eeluuringute ja tuuleparkide rajamise järgselt vajalike järeelseire meetodite kohta (esitatakse kirjeldatud meetodid). Samuti valmib juhised tuulepargi eeluuringuks ja rajamise järgselt järeelseireks koos miinimumnõuetega (nt 3D radaruuringute vajadus, uuringu kestus ja perioodid jt).</p>	<p>Ettepanek võetakse teadmiseks. Märgime, et ettepanekuga arvestatakse uuringu tähtsust ja tõttu detailse planeeringulahenduse koostamisel. Samas, kui esialgsed üle-eestilise maismaalinnustiku uuringute tulemused ja ebasobivate mõjude ilmumine selguvad varem, oleme valmis arendusalade piire vajadusel korrigeerima ka jooksvalt, arvestades käesoleva planeeringumenetluse asjakohast etappi.</p>

	<p>13.10 Planeeringu kaardirakenduses on graafiliselt kujutatud Keskkonnaameti poolt 28.06.2021 esitatud soovitatavad puhvrite ulatused. Kusjuures eraldi kihtidena on toodud erineva ulatusega puhvreid põhjustavad nähtused, sh must-toonekure, suur-konnakotka pesapaikadest/püsielupaikadest tulenevad puhvid. Leiame, et selline kaardirakenduse lahendus on vastuolus LKS §-ga 53 ja avaliku teabe seaduse § 35 lg 1 p-ga 8, palume kaardirakenduse kiiremas korras korrigeerida.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ning kaardirakendust üldistatakse vastavalt teie ettepanekule.</p>
<p>14.Irbeni OÜ (Utilitase OÜ sidusettevõte)</p>	<p>14.1 I et tuuleparkide arvu piiramine maksimaalselt kahega juba käesolevas faasis on õigusvastane ning nimetatud piirangust ei saa edasises menetluses lähtuda.</p>	<p>Kehtiva õiguse kohaselt on eriplaneeringu menetluses kohalikul omavalitsusel arendusalade valikul avar kaalutlusruum, st see on kohaliku omavalitsuse kaalutlusotsus ja käesoleval juhul on Lääneranna Vallavolikogu otsustanud, et kogukonnale on vastuvõetav esialgu kuni kahe suurema tuulepargi ehitamine. Asukoha eelvalik on kavandatavale ehitisele sobivaima asukoha või maa-ala valimine erinevate võimaluste kaalumise teel ja see tähendab kohalikule omavalitsusele haldusmenetlusseaduse kohast kaalutlusõiguse teostamist kooskõlas volituse piiride, kaalutlusõiguse eesmärgi ning õiguse üldpõhimõtetega, arvestades olulisi asjaolusid ning kaaludes põhjendatud huve. Seega, leiame, et Lääneranna Vallavolikogu on väljendanud tuuleparkide arvu piiramisega oma kogukonna huve ning valmis teostama oma kaalutlusõigust läbi eriplaneeringu asukohavaliku vastavalt kehtivale õigusruumile.</p>

	<p>14.2 II Ala nr 7 välistamine juba käesolevas faasis on õigusvastane ning KOV EP-i asukoha eelvaliku etapis tuleb jätkuvalt kaaluda, uurida ja hinnata ka nimetatud ala sobivust tuulepargi püstitamiseks.</p>	<p>Seisukoht on võetakse teadmiseks. Märgime, et ala nr 7 on arendusalade hulgast välja jäetud vastavalt ornitoloogi poolt koostatud ekspert hinnangule, seoses selle arendusala kattumisega nii väikeluikede, hanede, sookurgede ning osaliselt ka laglede rändekogumite piirkondadega. Märgime, et antud juhul tuleneb ala ebasobivuse põhjendus läbiviidud linnustiku uuringu tulemustest nelja maakonna tuuleenergeetika teemaplaneeringu raames, mis viitas, et tegu on olulise rändalaga mitmetele mitmete erinevate liikide (erinevad haned, lagled, sookured jne) jaoks. Kuigi planeering ise võib olla vananenud, siis rände info on suure tõenäosusega endiselt ajakohane. Nimelt on lindude rände teekonnad ja kogunemiskohad toitumiseks ja ööbimiseks välja kujunenud ja ei muutu mõne aastaga, arvestades, et maakasutuse olulisi muutusi pole piirkonnas toimunud. Seetõttu leiame, et ala nr 7 ebasobivaks lugemine on antud juhul põhjendatud ning kuna eriplaneering käitleb perspektiivikamaid tuuleenergeetika arendamise alasid, siis on mõistlik see välja jätta välja. Edasised ulatuslikud loodusuuringud antud piirkonnas ei ole meie hinnangul otstarbekad, kuna ilmselgelt leidub kahe tuulepargi arendamiseks teisi alasid, millel selline linnustiku rändega seotud konflikt puudub. Samas on alati huvitatud isikul võimalus ise viia läbi vastav ulatuslik loodusuuring, mille tulemus võimaldaks täpsustada ja tuvastada ala nr 7 võimalikku sobivust tuuleenergia arendamiseks.</p>
--	--	---

	<p>14.3 OÜ Irbeni soovib olla ära märgitud huvitatud osapoolena KOV EP-i lähteseisukohtade ja KSH VTK ptk 2.5 tabelis 2.2 ning taotleb enda kaasamist eelvaliku tegemisel PlanS § 99 lg 2-3 mõttes. KOV EP-iga seotud teated palub OÜ Irbeni edastada e-posti aadressil rene.tammist@utilitas.ee.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ja Teid kaasatakse edaspidi planeeringumenetlusse huvitatud osapoolena.</p> <p>Täiendus: Jaanuaris 2021 toimunud tuuleenergeetika arendajate ümarlaua ja avalike arutelude järgselt otsustati, et asukoha eelvaliku etapis käsitletakse kõiki väljapakutud 7 ala. LS ja KSH VTK dokumenti täiendatakse 2 võimaliku ala väljavalimise osas, lisades selgituse, et Hendrikson & KO konsulteerib asukohavaliku etapi planeeringu koostamist ja osaleb kuni 2 tuulepargi detailse lahenduse koostamisel. Juhul, kui eelvaliku tulemusel selgub, et tuuleparkide rajamiseks leidub rohkem kui 2 sobivat arendusala ja neil aladel esineb reaalne arendushuvi, siis võib Lääneranna Vallavolikogu otsustada ka rohkemate tuuleparkide rajamiseks detailsete lahenduse koostamise. Sellisel juhul korraldatakse järgnevate detailsete lahenduste koostajate leidmiseks uued riigihanked ja menetletakse ning kehtestatakse eriplaneering vastavalt osade kaupa. Huvitatud isikute ringi on plaanis laiendada asukohavaliku etappi. Täiendatud planeeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise dokument on leitav eriplaneeringu portaalist https://hendrikson.ee/maps/Lääneranna-EP/, materjalide alajaotusest.</p>
--	---	--

<p>15.Sunly OÜ</p>	<p>15.1 Läbiviidud analüüsile tuginedes on otsustatud kategoriseerida ala nr 7 ebasobivaks lindudest lähtuvatel kaalutlustel. Samas on tegemist Keskkonnaameti väga karmide kriteeriumite kohaselt sobiliku alaga. Antud staadiumis küllalt aegunud maakonnaplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneeringule viitamine ei ole piisav põhjendus ala välistamiseks, vaid lähtuma peaks EELISE seireandmetest ning teostatavatest uuringutest.</p>	<p>Märgime, et alade eelvaliku puhul ongi kasutatud EELIS-e jt asjakohaste registrite andmeid. Lisaks on Keskkonnaamet loonud planeerimiseks abistavad puhvrid Keskkonnaregistri ja seal registreeritud kaitstavate objektide-liikide leiukohtade järgi. Muuhulgas viitab Keskkonnaamet oma kaitsepuhvrite töö seletuskirjas ka sellele, et olulised rände pudelikaelad ja peatuspaigad tuleb tuule arendusest välja jätta. Antud juhul (ala nr 7 kohta) tuleneb ala ebasobivuse põhjendus lisaks Keskkonnaameti soovitudele ka ornitoloogi poolt koostatud hinnangul ja nelja maakonna tuuleenergeetika teemaplaneeringu linnustiku uuringu tulemustel, mis on viidanud, et tegu on olulise rändealagaja rändekogumite moodustamiste aladega mitmete erinevate liikide (erinevad haned, lagled, sookured jne) jaoks. Kuigi planeering ise võib olla vananenud, siis rände info on suure tõenäosusega endiselt ajakohane. Nimelt on lindude rände teekonnad ja kogunemiskohad toitumiseks ja ööbimiseks välja kujunenud ja ei muutu mõne aastaga, arvestades, et maakasutuse olulisi muutusi pole piirkonnas toimunud. Seetõttu leiame, et ala nr 7 ebasobivaks lugemine on antud juhul põhjendatud.</p> <p>Täiendus: Jaanuaris 2021 toimunud tuuleenergeetika arendajate ümarlaua ja avalike arutelude järgselt otsustati, et asukoha eelvaliku etapis käsitletakse kõiki väljapakutud 7 ala. LS ja KSH VTK dokumenti täiendatakse 2 võimaliku ala väljavalimise osas, lisades selgituse, et Hendrikson & KO konsulteerib asukohavaliku etapi planeeringu koostamist ja osaleb kuni 2 tuulepargi detailse</p>
--------------------	--	---

		<p>lahenduse koostamisel. Juhul, kui eelvaliku tulemusel selgub, et tuuleparkide rajamiseks leidub rohkem kui 2 sobivat arendusala ja neil aladel esineb reaalne arendushuvi, siis võib Lääneranna Vallavolikogu otsustada ka rohkemate tuuleparkide rajamiseks detailsete lahenduse koostamise. Sellisel juhul korraldatakse järgnevate detailsete lahenduste koostajate leidmiseks uued riigihanked ja menetletakse ning kehtestatakse eriplaneering vastavalt osade kaupa. Huvitatud isikute ringi on plaanis laiendada asukohavaliku etappi. Täiendatud planeeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise dokument on leitav eriplaneeringu https://hendrikson.ee/maps/Lääneranna-EP/ portaalist materjalide alajaotusest.</p>
	<p>15.2 Alad nr 3 ja 6 on peetud ebasobivaks seoses maardlate paiknemisega. Tulenevalt laiematest aruteludest kasutamata või vähese potentsiaalsiga maardlatele vahekasutuse võimaldamiseks, leiame, et antud välistus ei ole asjakohane. Paadrema turbamaardla lasundi paksus on 1,4...2,1 m, lagunemisaste 36 %, tuhasus 7,7 %, niiskus 91 % Soo on soovitatav jätta senisesse seisundisse.¹ Pärnu maakonna planeeringu tuuleenergeetika teemaplaneeringus on kirjutatud, et tõenäoliselt tuleb arvestada Paadrema soos keerukate ehitusgeoloogiliste tingimustega ning võimalike konfliktidega samal territooriumil maavara kasutamise ja tuuleenergia arendamise vahel, kuid see ei välista seda. Leiame, et antud planeeringu staadiumis alade välistamine ei ole põhjendatud.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse, st alad nr 3 ja 6 kaasatakse sobivate arendusaladena edasisse mõjuhindamisse võimalike arendusaladena ning neile viiakse läbi keskkonnamõju hindamine</p>

	<p>15.3 Alad 2a, 2 ning 1 võiksid ka Keskkonnaameti puhvreid silmas pidades olla suuremad kui hetkel välja on pakutud. Liigispetsiifiliste puhvrite määramisel võiks lähtuda konkreetsetest uuringutest ning välitöödel kogutud informatsioonist ning loobuda välistustest nii varajases staadiumis.</p>	<p>Sobivate tuulealade leidmisel ei ole GIS-analüüsis välistavate kriteeriumitena arvestatud kõiki kaitstavaid loodusobjekte. Täpsemalt ei arvestatud välistavana III kaitsekategooria liikide leiukohti. Selle info osas planeeringudokumenti ka selgitusega täiendatakse. Sobivate arendusalade KSH raames hinnatakse arendusalad kohapõhiselt detailsemalt üle ja kui nähtub, et konkreetse arendusala puhul ei ole mõne kaitstava loodusobjekti jaoks ettenähtud puhvervöönd tegelikult põhjendatud ning mõjud on detailse planeeringulahenduse etapis tõenäoliselt erinevate meetoditega leevendatavad, siis arendusala piire vajadusel korrigeeritakse.</p>
--	--	---

<p>16. Advokaadibüroo Ristal Keba Partnerid OÜ (esindab MTÜ OMA KODU EEST – Ilona Garder, avo Ülpre, Hendrik Ülpre, Rando Alberg, Angelika Portsmuth)</p>	<p>16.1 Käesoleva seisukoha esitajad leiavad, et Lääneranna Vallavolikogu 14.05.2020 otsusega nr 197 algatatud eriplaneering tuleb lõpetada, sest selle lähekoht on vale ning seetõttu võib tekkida oht, et selle elluviimisega kahjustatakse pöördumatult senist rahuliku, looduslähedast ja vaikset elukeskkonda ning loodust tervikuna ning tuulikud paigaldatakse selleks täiesti sobimatusse kohta.</p>	<p>Riikliku energeetika planeerimisel, sh tuulepargi asukoha planeerimisel laiemalt tuleb arvestada kogu Eesti rahva avalike huvide kui ka riigi ülesannete ja kohustustega kasvuhoonegaaside heitekoguste vähendamisel ning kliimamuutuste mõjude leevendamisel. Lääneranna vald on oma tuulele avatud asukoha tõttu tuuleenergeetika arenduseks väga perspektiivne piirkond, mida tõestab väga oluline arendajatepoolne huvi. Hetkel on oma reaalsest arendushuvist märku andnud enam kui 5 erinevat tuuleenergeetika arendajat. Tuuleenergeetika arendusalasid kavandavad ja planeerivad Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi korraldusel kõik kohalikud omavalitsused ja nii ka Lääneranna vald. Seda saab teha üldplaneeringu ja/või eriplaneeringu raames.</p> <p>Üldplaneeringus määratakse potentsiaalsed tuuleenergeetika arendusalad strateegilisest tulevikuvaatest lähtudes, kuid eriplaneering otsib asukohta konkreetsete tehniliste parameetritega tuulikupargile. See tähendab, et eriplaneeringu käigus tekib osapooltele parem ülevaade, milline park rajatakse (tuulikute arv, maksimaalne lubatud kõrgus jne) ja millised kohalikud mõjud võivad tekkida.</p> <p>Eriplaneering on kohaliku tasandi planeering, kus on kõige olulisemal kohal just kohalik huvi. Erinevate osapoolte huvide kaalumiseks on oluline planeeringumenetlusega jätkata ning liikuda samm-sammult edasi põhjalikumasse hindamise ja uurimisfaasi, mille tulemusel peavad saama</p>
---	--	---

		<p>vastused kõik asjakohased küsimused.</p> <p>Eriplaneeringu eesmärgiks on leida asukoha eelvaliku käigus kogu Lääneranna valla territooriumil sobivaimad kohad elektrituulikute parkide püstitamiseks ning seejärel valida kaaludes alternatiivseid võimalusi parim asukoht kuni kahe elektrituulikupargi rajamiseks. Leiame, et kuna planeeringuala on antud juhul maksimaalse võimaliku suurusega, siis see tagab kohalike elanike jaoks parima tulemuse, kuna võimaldab väga laialdast kaalutlust sobivate alade valiku langetamisel. Tuulikupargi jaoks parim asukoht tähendab seda, et planeeringu elluviimine ei tohi pöördumatult kahjustada kohalikku keskkonda, sh arvestatakse ka kumulatiivsete võimalike mõjudega koos olemasoleva elukeskkonnaga. Seega, esinevad kaalukad põhjendused tuuleenergeetika eriplaneeringuga jätkamiseks.</p>
--	--	--

	<p>16.2 Eriplaneeringu lähteseisukohti ja KSH väljatöötamiskavatsust käsitleva dokumendi jaotises 2.2 „Eriplaneeringu olemus“ on märgitud, et eriplaneeringu esimeses faasis valitakse esmalt välja inim- ja looduskeskkonnast lähtuvate piirangute ja tehniliste tingimuste alusel sobivad alad ning analüüsitakse ja võrreldakse neid ehk tehakse tuulepargile (või -parkidele) asukoha eelvalik.</p> <p>Seega otsitakse hetkel sobivat asukohta, teadmata ehitatavate tuulikute arvu, täpset kõrgust ja võimsust. Asukoha esmane valik võib olla põhjendatud, et seejärel proovida nimetatud asukohas kinnistute omanikega tuulikute püstitamise õiguses kokkuleppele saada, kuid kindlasti ei ole see hea lähtekoht asukoha naabrusesse jäävate kinnistute omanikele kaasnevate negatiivsete mõjutuste väljaselgitamiseks. Seisukoha esitajad leiavad, et maismaal asukoha valiku eelduseks on kindel teadmine kui kõrgeid, võimsaid ja kui mitu tuulikut soovitakse püstitada. Olukord, kus esmalt valitakse välja sobiv ala ning seejärel proovitakse see võimalikult palju, võimalikult kõrgeid ja võimsaid tuulikuid täis ehitada ei ole õige lähenemine, sest tuulikute arvu, kõrguse ja võimsuse muutumisel muutuvad nii müratase kui muud negatiivsed mõjutused.</p>	<p>Eriplaneering ühendab üldplaneeringu ja detailplaneeringu, st selle lõpptulemusel valmib terviklahendus, mille alusel on võimalik kohalikul omavalitsusel väljastada ehitusluba. Keskkonnamõjude hindamiseks tuleb aga määrata baaskontseptsioon, mille suhtes mõjusid hinnata. Ehk mõjuhindamine ei saa olla abstraktne tuulikupargi mõjude hindamine, vaid hindab konkreetsete tehniliste parameetritega (tuulikute arv, kõrgus, müratase jne) lahenduse mõju. Mõjuhindamise eesmärk on seejuures leida erinevaid alternatiive võrreldes selline maksimaalne projektlahendus, millega kaasnev mõju ei oleks oluline. On selge, et iga tegevusega kaasneb mingi muutus ja mõju, mistõttu pole võimalik võtta eelduseks mõju puudumist, kuid on võimalik võtta eesmärgiks taluvuspiiri mitte ületamist. Seega, selgitame, et eriplaneeringu ülesandeks on leida maksimaalne kontseptsioon ehk kui kõrgeid ja võimsad tuulegeneraatorid oleks kohalikus kontekstis lubatavad ja tolereeritavad. Samuti tuleb tehnoloogiliste objektide planeerimisel ja kavandamisel arvestada moodsaima ja efektiivseima tehnoloogilise lahendusega ja selleks on käesoleval hetkel palju kõrgemad tuulegeneraatorid kui seni Eestis kasutusel olevad tuulegeneraatorid. Planeeringu ja selle mõjuhindamise eesmärk ongi välja selgitada, milline mõju võiks nende ehituse ja käitamisega kaasneda ja vajadusel määrata mõju leevendavad tingimused – nt kõrguse vähendamine vms.</p>
--	---	--

	<p>16.3 Viimaste aastaga on tuuleparkide arendajate soovid tuulikute kõrguste osas kasvanud pea kolme korra. Kui algselt paigaldati maismaale tuulikuid, mille kõrguseks oli 85 m, siis nüüd soovitakse paigaldada juba tippkõrgusega kuni 300 m. Samas ei ole soovitud suurendada inimeste elukeskkonna kaitseks ning ka lindude, nahkhiire jms loomade kaitseks vajaliku nn puhvertsooni, vaid peetakse ikkagi piisavaks nn 1000 m nõuet, mis peab jääma eluhoone ja tuulikute vahele. Ka nimetatud eriplaneeringus on välja toodud, et 1000 m pikkust vahemaad peetakse piisavaks. Seisukoha esitajad leiavad, et see ei ole piisav vahemaa kui me räägime suurest hulgast tuulikute kogukõrgusega kuni 300 m ja maismaal, kus ümberringi on hajutatult talukohad ja väiksemad külad ning eraomandisse kuuluvad kinnistud. Tuulikud kogukõrgusega 200–300 m vähendavad kinnistute väärtust enda ümber vähemalt 10 km raadiuses, sest niivõrd mastaapsed tuulikud tekitavad visuaalset häiringut ja levitavad müra ja varjutust oluliselt kaugemale.</p>	<p>Märgime, et teie arvamus võetakse teadmiseks. Praegused planeeringus aluseks võetud müraga seonduvad kauguspuhvrid põhinevad hetkel maailmas kasutusel oleva kõige mürarikkama tuulikumudeli alusel läbiviidud müra eelanalüüsil ja sisaldab seejuures ka ettevaatuspõhimõtte alusel ka lisapuhvrit. Ehk teisisõnu, uuem tehnoloogia on vaiksema müratasemega kui varasemalt kasutusele võetud tuulegeneraatorid. KSH raames hinnatakse tuulepargi käitamise tingitud müra ulatust ning mõju, sh ka koosmõju olemasolevate tuulikutega täpsemalt - nii asukohavaliku etapis arendusala põhiselt kui ka detailse lahenduse väljatöötamisel. Hindamise abistamiseks teostatakse tuulikute müra leviku modelleerimine ja vajadusel ka olemasoleva mürataseme mõõdistamine.</p> <p>Vajadusel müraga seotud puhvreid planeeringus ka suurendatakse, aga sellele peab eelnema põhjalik mitme astmeline müraanalüüs. Muuhulgas selgitame, et planeeringu algetapis kasutusel olev 1000 m puhver on nõ algpunkt, mille suhtes hakatakse mõjuanalüüsi läbi viima ehk teisisõnu, arendusala piiri kaugus ei võrdu ilmingimata tuuliku kaugusega lähimast elamust ja tegelik tuulegeneraatori ja elamu vaheline vahemaa saab olema suurem kui 1000m.</p> <p>Eriplaneeringu detailse lahenduse KSH käigus teostatakse ka varjutuse modelleering, mis lähtub reaalistest tuulikute asukohtadest. Modelleerimisel tuleb anda hinnang mõjualas paiknevate elamualade varjutuse aastasele summaarsele ning päevasele maksimaalsele varjutuse kestvusele ning</p>
--	--	--

		<p>koostatakse varjutuse kalender. Detailse lahenduse KSHs tuleb esitada lähtuvalt varjutuse modelleeringule varjutuse häirivuse leevendamise meetmed. Samuti hinnatakse KSH käigus tuulepargi visuaalset mõju ning antakse ka hinnang võimalikule vara väärtuse muutusele, sh arvestatakse ka võimalike kompensatsioonimeetmetega. Seega, nimetatud teemad saavad käsitletud ja küsimused vastatud edaspidi planeeringumenetluse käigus.</p>
--	--	---

	<p>16.4 Lisaks tuleb välja tuua, et puudub igasugune majanduslik vajadus ja eesmärk ehitada 300 m kõrgustest tuulikuteest koosnev tuulepark maismaale ning seda naaberkiinnistute omanike õiguste ja naaberkiinnistutel elavate inimeste tervise ja looduse arvelt, sest juba järgmise aasta jaanuaris valmib pikalt arutatud Eesti mereala planeering, millega kinnitatakse kolm meretuuleparkide arendusala, mis on piisavad selleks, et katta Eesti elektrivajadus mitmekordselt.</p> <p>Suured tuulepargid kuni 300 m kõrguste tuulikutega ei sobi maismaale, vaid ainult merealadele ning peavad rannikust jääma piisavalt kaugele, et neist ei eviks müra maismaale. On oluline siinkohal välja tuua, et ka rannikust kaugel asuvate tuuleparkide puhul tehakse mürauringuid, sest ka rannikust enam kui 10 km kaugusel asuvate massiivsete tuuleparkide puhul on täheldatud häiriva müra jõudmist maismaale.</p>	<p>Eesti riiklik energiamajanduse arengukava aastani 2030 ette maismaatuuleparkide tootlikkuse arendamist, et tagada tarbijatele turupõhise hinna ning kättesaadavusega energiavarustus, mis on kooskõlas Euroopa Liidu pikaajaliste energia- ja kliimapoliitika eesmärkidega, samas panustades Eesti majanduskliima ja keskkonnaseisundi parendamise ning pikaajalise konkurentsivõime kasvu. Energia- ja kliimakava aastani 2030 näeb ette, et aastaks 2030 peab tuuleenergia koguvõimsus küündima 1200 MW- ni ning toodang 2640 GWh. See tähendab pea neljakordset kasvu võrreldes 2019. aastaga. 2030. aastaks on planeeritud jõuda 42%-lise taastuvenergia osakaaluni energia summaarsest lõpptarbimisest. Seega tuleb uute projektide planeerimisel etteantud eesmärkide täitmiseks arvestada võimalikult efektiivsete ja moodsaima tehnoloogiaga tuulegeneraatoritega. Käesoleval hetkel on kõrgeim maismaatuulegeneraatori on ca 250m kõrgune ja erinevatel tuuleturbiinide tehnoloogiaarendajatel on arendamisel veelgi kõrgemaid tuulikumudeleid. Tagamaks käesoleva planeeringu ajakohasus ja arvestades tuuleenergeetika tehnoloogia arengut ning senist sarnaste planeeringute praktikat on mõistlik kavandada planeeringu algusjärgus ka teatavate parameetrite puhul varu, sest see võimaldab järgnevatel aastatel planeeringu käigus kaaluda erinevaid tehnoloogilisi lahendusi, et leida väikseima keskkonnamõjuga projektlahendus, sh ka võimalikult väikese mõjuga lahendus inimese tervisele ja looduskeskkonnale.</p> <p>Tuulepargi projekti tasuvus ja võimalikud</p>
--	---	---

		<p>kaasnevad finantskohustused on arendaja riisiko ega kuulu kohaliku omavalitsuse otsuse kaalutusvaldkonda.</p> <p>Muuhulgas palume edastada selle uuringu materjalid või viide, mis kirjeldab meretuulepargi müra leviku ulatust enam kui 10 km kaugusele. Nii saame selle uuringu tulemustega aegsasti tutvuda ja vajadusel ka mõjuhindamisel ning otsustamisel arvestada.</p>
--	--	---

	<p>16.5 Hendrikson & Ko koostatud „Lääneranna valla eriplaneeringu lähteseisukohad ja keskkonnamõju strateegilise hindamise väljatöötamise kavatsus” versioon 03.09.2021 punktis 2.3 on välja toodud just kui sobivad alad, mis selgunud eelanalüüsi käigus ning nendeks on joonisel 2.5 märgitud alad nr 1, 2, 2a, 4 ja 5. Alad 3 ja 6 on joonisel 2.5 märgistatud kui informatiivsete andmete põhjal esialgselt väljajäätud alad ning ala 7 tunnistatud sobimatuks.</p> <p>Joonisel 2.5 märgitud alad nr 1, 2, 2a on alad, mida huvitatud isik on toonud välja kui tema jaoks huvipakkuvad alad. Eeltoodust tulenevalt ei pruugi alade nr 1, 2 ja 2a lugemine sobivateks olla adekvaatne, vaid tingitud olukorrast, et huvitatud isik soovib just sinna võimaluse korral tuuliku rajada, mistõttu tema poolt valitud hindaja selle sobivaks ka hindab.</p> <p>Väljastatud ei ole ka huvide konflikt, sest huvitatud isiku tegelik kasusaaja oli eriplaneeringu algatamise ajal ning on ka käesoleval ajal vallavolikogu liige. Muret tekitab olukord, kus Lääneranna vald on Laanenurga Tuuliku OÜ-ga sõlminud ”Kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu koostamise ja mõjude hindamise läbiviimise ning avaliku taristu projekteerimise ja väljaehitamise finantseerimise koostöökokkulepe”, kus huvitatud isik kinnitab, et ta soovib ja on suuteline finantseerida kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu koostamist koos keskkonnamõjude strateegilise hindamise koostamisega, kui samas tema enda 2020 aasta majandusaasta aruande kohaselt tal puudub mistahes vara selliste lubaduste katmiseks. Mille pinnalt on Lääneranna vald Laanenurga Tuuliku OÜ</p>	<p>Käesoleval hetkel on avalikkusele esitletud kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu n.ö. lähteülesannet ehk tegevusplaani edaspidiseks. See tähendab, et täpsem ja põhjalikum mõjuhindamine, mis arvestab ka koosmõju olemasoleva olukorraga valmib järkjärgult planeeringumenetluse käigus ning on ennatlik otsida tööplaanist juba kõiki vastuseid. Lisaks on planeeringu koostaja valitud avaliku riigihanke menetluse tulemusel ning planeeringu objektiivsuse üle vastutab kohalik omavalitsus, mistõttu leiame, et planeeringu koostamise läbipaistvus meie hinnangul igakülgset tagatud.</p> <p>Selgitame, et huvitatud isiku finantsvõimekuse uurimine ei kuulu kohaliku omavalitsuse pädevusse. Kohalik omavalitsus lähtub käesoleva eriplaneeringu puhul huvitatud isiku poolsest taotlusest ja sõlmitud koostöökokkuleppes, millega huvitatud isik on võtnud endale finantskohustuse tasuda eriplaneeringu koostamisega kaasnevad kulud. Kui isik oma kohustusi ei täida on kohalikul omavalitsusel õigus planeeringumenetlus lõpetada või leida mõni muu lahendus eriplaneeringu koostamisel kaasnevate kulude katmiseks.</p> <p>Lisaks selgitame, et kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu koostamine ei anna ühelegi huvitatud või planeeringusse kaasatud isikule eksklusiivset eelist või mingit õigust või majanduslikku kasu edaspidiseks. Eriplaneeringu eesmärk on leida mingile konkreetsele olulise ruumilise mõjuga objektile asukoht planeeringualal kui seda pole määratud üldplaneeringus. Seejuures,</p>
--	--	--

	<p>finantsvõimekust hinnanud jääb arusaamatuks. Huvitatud isiku enda poolt on 27.03.2020 esitanud garantiikiri, kindlasti selleks piisav ei ole, sest nagu märkisime siis huvitatud isikul puuduvad mistahes fiskaalsed vahendid 2020 majandusaasta aruande kohaselt.</p> <p>Hendrikson & Ko koostatud „Lääneranna valla eriplaneeringu lähteseisukohad ja keskkonnamõju strateegilise hindamise väljatöötamise kavatsus” ei tundu juba nüüd läbipaistev olevat, sest ei tuginud terviklikule visioonile ega soovi võtta arvesse juba olemasolevat olukorda.</p>	<p>eriplaneeringus objektile leitud sobiv asukoht määratakse sõltumata kinnistute tegelikust omandiõigusest. See annab kõikidele arendusalale jäävatele kinnistuomanikele võrdväärse õiguse tegeleda tuuleenergeetika arendustegevusega olenemata nende senisest huvist ja rollist planeeringumenetluses. Huvitatud isik eriplaneeringu menetluses on võtnud endale vabatahtlikult finantskohustuse, kuid see ei tähenda kohustust kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu koostamise korraldajale ja otsustajale huvitatud isiku soovidega või kavatsustega arvestada.</p> <p>Kinnitame, et huvide konflikt seoses eriplaneeringu algatamise otsusega ja huvitatud isiku tegeliku kasusaaja kuuluvusega volikogu koosseisu puudub. Huvitatud isiku esindaja kuulumine valla juhtorganisse ei tähenda automaatselt huvide konflikti esinemist. Huvide konflikti esinemisel peab esinema isikule mingi tema osalusel toimunud otsuse tulemuse tagajärjeks olema temale suunatud reaalne majanduslik kasu, mida kohaliku eriplaneeringu algatamine otseselt kaasa ei too. Samas on mõistlik igasuguste näiliste huvide konfliktide vältimiseks kasutusele võtta kõikvõimalikud vältimismeetmed – nt hääletuselt tagandamine vms. Vältimaks võimalike huvide konflikti esinemist, on huvitatud isiku esindusorgani liige taandanud end kõikidest käesoleva planeeringuga seotud otsustest, hääletusest ja arvamuse kujundamistest. Vastavate protokollidega on võimalik tutvuda Lääneranna valla dokumendiregistris: http://delta.andmevara.ee/laaneranna_vald/dokume</p>
--	--	--

		nt/4308 851.
--	--	------------------------------

	<p>16.6 Seisukohta esitajad leiavad, et Tamba tuulikud ja Mäli tuulikud peaksid olema piisavaks halvaks näiteks selle kohta kui oluline on viia enne asukoha valikut läbi adekvaatsed müra ja muude mõjude uuringud, et mitte hiljem lihtsalt panna inimesi tekkinud vigu taluma.</p> <p>Eriplaneeringus millegi pärast ei ole peetud oluliseks arvestada juba olemasolevate tuuleparkidega ega välja toodud, et elanikud kurdavad mürahäiringute esinemist nimetatud tuulikute puhul isegi kuni 2 km raadiuses, kuigi need tuulikud on poole madalamad nüüd planeeritavatest tuulikutest.</p> <p>Oluline on ka välja tuua, et Tamba tuulepargi detailplaneeringu keskkonnamõju hindamise aruande koostas samuti Hendrikson & Ko (töö nr 304/02 26.06.2002.a.), mille kohta Terviseamet andis 14.02.2013 kirjaga nr 1.3-7/1742 hinnangu, et sisalduv mürahinnang ei vasta mürahinnangule esitatavatele nõuetele, sest sellest ei selgu milliseks kujuneb müratase lähimatel hoonestatud ja hoonestamata aladel ja puudub müra mõju hinnang lähedal asuvatele elamutele. Tookord sedastas Hendrikson & Ko oma aruandes mitmeid seisukohti, mis Terviseamet tunnistas õigusnormidega vastuolus olevaks (lisa 1). Samuti tekitas hiljem küsimusi 2008 a OÜ Hendrikson & KO poolt teostatud Tamba tuulepargi Natura hindamine, sest selle andmise käigus rikuti menetluskorda ning selle käigus tuvastati, et Tamba tuulikupargi alale jäävad esmatahtsad elupaigatüübid, kuid sellele vaatamata anti aruandes seisukoht, mis läks otsesesse vastuollu seaduses kehtestatud nõuetega. Tuginedes ebaadekvaatsetele hinnangutele ja olulistele menetluslikele rikkumistele ehitati Tamba tuulikud</p>	<p>Seisukoht võetakse teadmiseks.</p> <p>06.03.2019 (2019/4-1/255-1) avaldati Lääneranna valla välisõhu mürakaart endise Varbla valla haldusterritooriumi kohta, mille kohta Terviseamet oma hinnangus 01.04.2019 nr 9.4-5/19/1515-2 on kinnitanud, et mürakaart vastab keskkonnaministri 20.10.2016 määruse nr 39 „Välisõhu mürakaardi, strateegilise mürakaardi ja müra vähendamise tegevuskava sisu kohta esitatavad tehnilised nõuded ja koostamise kord“ §5 nõuetele. Mürakaardi koostamisel ei tuvastatud õuealadel müra piirväärtuse ületust ning kui arvestada ainult tuuleparkide müra, jääb aasta keskmise tuule kiiruse juures päevane ja öine hinnatud müratase elamute ja ühiskondlike hoonete juures allapoole 45 dB ehk allapoole müra piirväärtust.</p> <p>Lisaks on praeguse praktika põhjal teada, et kaasaegsete tuulikute puhul saavutatakse võrreldav müratase 35- 45 dB tuulikust ca 350m kaugusel. Käesoleva planeeringu algetapis kasutusel olev 1000 m puhver on nõo algpunkt, mille suhtes hakatakse mõjuanalüüsi läbi viima ehk see sisaldab juba lisapuhvrit. Muuhulgas märgime, et arendusala piiri kaugus ei võrdu ilmtingimata tuuliku kaugusega lähimast elamust. Vajadusel müraga seotud puhvreid planeeringus ka suurendatakse, aga sellele peab eelnema põhjalik mitme astmeline müraanalüüs. KSH raames hinnatakse tuulepargi käitamisest tingitud müra ulatust ning mõju täpsemalt - nii asukohavaliku etapis arendusala põhiselt kui ka detailse lahenduse väljatöötamisel. Hindamise abistamiseks teostatakse tuulikute müra</p>
--	--	--

	<p>valmis täiesti sobimatusse kohta. Eeltooduga soovivad seisukoha esitajad välja tuua seda, et kui keskkonnamõju strateegilise hindamise ja mõjude uuringute läbiviijad on planeeringust huvitatud isiku valitud, siis ei pruugi aruannete adekvaatsus, läbipaistvus ja ausus olla tagatud. Seega on äärmiselt oluline, et adekvaatsuse ja aususe ning looduse ja elanike õiguste kaitse tagamiseks oleks uuringute läbiviijad erapooletud, sest nende uuringute eesmärk peab olema elukeskkonna ja looduskeskkonna kaitse, mitte arendaja huvide kaitse.</p>	<p>leviku modelleerimine kõige mürarikkama tuulikumudeli alusel. Modelleerimisel tuleb anda hinnang mõjualas paiknevate elamualade müratasemetele.</p>
--	--	--

	<p>16.7 Lisaks soovime välja tuua, et Tamba ja Mäli tuulepargid peaksid tänaseks olema andnud piisavalt võimalust keskkonnamõjusid väiksemas mastaabis reaalselt uurida, mida millegi pärast seisukoha esitajatele teadaolevalt siiani piisavalt tehtud ei ole. Samuti peaks vallal olema rohkem kogemust selles osas, et arendajatele tuleb panna ka kohustusi ning sanktsioone kui nad kokkulepetest kinni ei pea.</p> <p>Näiteks oli Tamba tuulepargi detailplaneeringu seletuskirja kohaselt arendaja kohustuseks viia linnustikule avalduva mõju hindamiseks läbi nii ehituseelne, ehitusaegne kui ka ehitusjärgne seire. Ehitusjärgset seiret tuli toetada kolme järjestikusel aastal peale tuulepargi püstitamist ja seejärel kolme aastase sammuna. Seisukoha esitajatele ei ole teada, et seda oleks tehtud ning kui seda on tehtud, siis millised on selle tulemused ning kas nendega kavatsetakse ka arvestada. Kui Natura 2000 alale püstitatud Tamba tuulikud on linnustikule kahjulikult mõjunud tuleks kaaluda nende töö peatamist. Seisukoha esitajad on märganud, et lindude ja nahkhiirte arvuks on pärast Tambale tuulikute püstitamist piirkonnas oluliselt vähenenud. Kahjuks pärast tuulikute püstitamist jäävad arendajale pandud kohustused tihti täitmata.</p>	<p>Märgime, et kehtiva õiguse kohaselt viib keskkonnamõju järelhindamist läbi vastavalt KeHJS § 10 lg 1, 2 ja 3 p 8 keskkonnamõju hindamise järelevalvajana Keskkonnaministeerium, kui mõju on piiriülene, ülejäänud juhtudel Keskkonnaamet. Vastavalt KeHJS §-le 25 lg 1 teostatakse keskkonnamõju hindamise järelhindamist keskkonnaseire tulemuste alusel. Järeelseire kohustuste täitmise kontrollimiseks soovitame pöörduda vastava päringuga Keskkonnaameti poole ja Tamba tuulepargi omaniku poole.</p>
--	---	--

	<p>16.8 Tuulikute ehitamisel tuleb vaadata ka tuleviku. Tuleb reguleerida kuidas ja kelle kulul toimub tulevikus tuulikute utiliseerimine. Tuulikute olelusringiks hinnatakse keskmiselt 20 aastat. Riikides, kus tuuleparke on rajatud juba aastakümneid varem kui Eestis on see osutunud tänapäeval tõsiseks probleemiks, sest pärast tuuliku eluea lõppu ei ole arendaja huvitatud selle teisaldamisest, sest see on suur kulu. Nii kooritakse tuulikute käitlemisest arendaja poolt maksimaalne tulu, kuid hiljem utiliseerimisega seotud kulusid ei taheta kanda.</p>	<p>Planeerimismenetluse mõjuhindamise käigus on kavas hinnata nii ehitusaegset, kasutusaegset kui ka lammutusaegset mõju, sh tekkivate jäätmete ja nende käitlemisega kaasnevat võimalikku mõju. Samas on senise praktika puhul teada, et tuulepargi eluiga on ca 30 aastat ning planeeringu koostamisel pole võimalik öelda, millised regulatsioonid kehtivad tuuleparkide utiliseerimiseks tulevikus. Samas on teada, et igal juhul on tuulepargi omanikul kohustus taastada esialgne olukord, st tuulikud tuleb utiliseerida tuulepargi omaniku kulul ja vajadusel tuleb selleks tagada vastavad finantsvahendid.</p>
	<p>16.9 Seisukoha esitajad leiavad, et antud eriplaneering tuleb tervikuna lõpetada. Alternatiivselt leiame, et kindlasti tuleb alad nr 3 ja 6 täiesti sobimatuteks tunnistada sarnaselt alaga 7, sest jäävad Väinamere Natura alale ja ka eluhoonetele liiga lähedale, mistõttu põhjendatud ei ole nende märkimine kui esialgselt väljajäätud alad. Samuti on kindlasti sobimatud alad nr 1, 2, 2a, sest jäävad mitmetele eluhoonete liiga lähedale ega arvesta asjaoluga, et nende lähenduses on juba Mäli tuulepark ning lisaks kavandatakse veel ühte tuuleparki</p>	<p>Ettepanekuga ei arvestata. Planeeringualade valikuetapis on otsustatud tuuleenergeetika arendajate suure huvi tõttu analüüsida kõiki eelvaliku tulemusel leitud arendusalasid. Analüüsi tulemuse põhjal on võimalik teha kohalikul omavalitsusel põhjendatud kaalutusotsus arendusalade sobivuse üle.</p>

<p>17.Renewables OÜ</p>	<p>17.1 Oleme seisukohal, et eriplaneeringu eesmärk on ebaselge ning ei ole üheselt mõistetav eriplaneeringu algatamise korralduse ning LS ja KSH VTK koosmõjus.</p>	<p>Arvamus võetakse teadmiseks. Vastuseks kinnitame, et Lääneranna Vallavolikogu ei lähtu tuuleenergeetikas sobivate alade valimisel vaid ühe arendaja huvidest.</p> <p>Planeeringuala hõlmab kogu Lääneranna valla territooriumi, asukohta otsitakse mitmele tuulepargile. Algamise otsus käsitleb KOV EP algatamise otsus tegevust nii ainsuses kui mitmuses. Lääneranna Vallavolikogu 14.05.2020 otsuse nr 197 „Kohaliku omavalitsus eriplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamine“1 p 1 kohaselt otsustati „Algatada Lääneranna vallas elektrienergia tootmiseks rajatavatele tuuleparkidele sobivate arendusalade leidmiseks, tuulepargi ja selle toimimiseks vajaliku taristu kavandamiseks kohaliku omavalitsuse eriplaneering ning planeeringu keskkonnamõju strateegiline hindamine. Algamisel teadaolev planeeringuala on kogu Lääneranna valla territooriumi suurusel 1362,67 km².“</p> <p>Arvestades seda, et KOV EP eesmärk on antud juhul leida tuuleenergeetika jaoks sobivad arendusalad ja planeering hõlmab kogu Lääneranna valla territooriumi, siis on mõistlik ja põhjendatud tõlgendus, mille kohaselt on EP eesmärgiks leida sobivad alad mitmele tuulepargile. Seega ei ole alust väita, et planeeringu koostamise eesmärk on vastuolus algatamise otsusega.</p> <p>PlanS ei reguleeri mitu sobivat asukohta peab asukoha eelvaliku menetluses leidma. Kui KOV EP asukoha eelvalikus leitakse tuuleparkidele mitu</p>
-------------------------	--	--

		<p>sobilikku asukohta, siis on võimalik koostada detailne lahendus nii mitmes</p> <p>asukohas, kui selleks on vajadus.2 Detailse lahenduse koostamine mitmes asukohas eeldab seda, et KOV volikogu on asukoha või asukohtade eelvaliku otsuse vastu võtnud (PlanS § 109 lg 2 ja PlanS § 11 lg 1).</p> <p>Oluline on veel see, et KOV EP ei ole strateegiline planeerimisdokument – detailne lahendus tuleb koostada asukohas (või asukohtades), kus on olemas reaalne arendushuvi, sest kui planeeringut ei asuta ellu viima viie aasta möödumisel KOV EP kehtestamisest, siis kaotab planeering kehtivuse (PlanS § 122 lg 4). Kui arendushuvi on ühes piirkonnas ühe tuulepargi ehitamiseks, siis tuleb selle piirkonna sees leida sobivaim asukoht ja kehtestada KOV EP detailne lahendus ühes asukohas. Kui arendushuvi on mitmes piirkonnas, on võimalik leida nendes piirkondades ehitistele sobivaimad asukohad ja kehtestada detailne lahendus mitmes asukohas.</p> <p>Lisaks kaalub kohalik omavalitsus, kas eriplaneeringu I etapi käigus väljaselgitatud sobivad alad lisada hetkel koostatavasse üldplaneeringusse. Alade lisamisel üldplaneeringusse on nende realiseerimiseks vajalik detailplaneeringu koostamine ja KSH läbiviimine.</p> <p>Lisaks selgitame, et kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu koostamine ei anna ühelegi huvitatud või planeeringusse kaasatud isikule eksklusiivset</p>
--	--	---

		<p>eelist või mingit õigust või majanduslikku kasu edaspidiseks. Eriplaneeringu eesmärk on leida mingile konkreetsele olulise ruumilise mõjuga objektile asukoht planeeringualal kui seda pole määratud üldplaneeringus. Seejuures, eriplaneeringus objektile leitud sobiv asukoht määratakse sõltumata kinnistute tegelikust omandiõigusest. See annab kõikidele arendusalale jäävatele kinnistuomanikele võrdväärse õiguse tegeleda tuuleenergeetika arendustegevusega olenemata nende senisest huvist ja rollist planeeringumenetluses. Huvitatud isik eriplaneeringu menetluses on võtnud endale vabatahtlikult finantskohustuse, kuid see ei tähenda kohustust kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu koostamise korraldajale ja otsustajale huvitatud isiku soovidega või kavatsustega arvestada.</p>
--	--	---

	<p>17.2 Meie hinnangul ei toeta Lääneranna eriplaneeringu eesmärk kliima- ja energiapoliitika eesmärkide täitmist, kuna läheneb tuuleenergeetika tootmiseks sobivate alade kavandamisele ühe arendaja huvidest lähtuvalt ning ei hinda tuuleenergeetika arendusvõimalusi vallas laiemalt.</p>	<p>Arvamus võetakse teadmiseks. Vastuseks kinnitame, et Lääneranna Vallavolikogu ei lähtu tuuleenergeetikas sobivate alade valimisel vaid ühe arendaja huvidest.</p> <p>Planeeringuala hõlmab kogu Lääneranna valla territooriumi, asukohta otsitakse mitmele tuulepargile. Algamise otsus käsitleb KOV EP algatamise otsus tegevust nii ainsuses kui mitmuses. Lääneranna Vallavolikogu 14.05.2020 otsuse nr 197 „Kohaliku omavalitsus eriplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamine“ 1 p 1 kohaselt otsustati „Algatada Lääneranna vallas elektrienergia tootmiseks rajatavatele tuuleparkidele sobivate arendusalade leidmiseks, tuulepargi ja selle toimimiseks vajaliku taristu kavandamiseks kohaliku omavalitsuse eriplaneering ning planeeringu keskkonnamõju strateegiline hindamine. Algamisel teadaolev planeeringuala on kogu Lääneranna valla territoorium suurusega 1362,67 km².“</p> <p>Arvestades seda, et KOV EP eesmärk on antud juhul leida tuuleenergeetika jaoks sobivad arendusalad ja planeering hõlmab kogu Lääneranna valla territooriumi, siis on mõistlik ja põhjendatud tõlgendus, mille kohaselt on EP eesmärgiks leida sobivad alad mitmele tuulepargile. Seega ei ole alust väita, et planeeringu koostamise eesmärk on vastuolus algatamise otsusega.</p> <p>PlanS ei reguleeri mitu sobivat asukohta peab asukoha eelvaliku menetluses leidma. Kui KOV EP asukoha eelvalikus leitakse tuuleparkidele mitu</p>
--	---	---

		<p>sobilikku asukohta, siis on võimalik koostada detailne lahendus nii mitmes asukohas, kui selleks on vajadus.2 Detailse lahenduse koostamine mitmes asukohas eeldab seda, et KOV volikogu on asukoha või asukohtade eelvaliku otsuse vastu võtnud (PlanS § 109 lg 2 ja PlanS § 11 lg 1).</p> <p>Oluline on veel see, et KOV EP ei ole strateegiline planeerimisdokument – detailne lahendus tuleb koostada asukohas (või asukohtades), kus on olemas reaalne arendushuvi, sest kui planeeringut ei asuta ellu viima viie aasta möödumisel KOV EP kehtestamisest, siis kaotab planeering kehtivuse (PlanS § 122 lg 4). Kui arendushuvi on ühes piirkonnas ühe tuulepargi ehitamiseks, siis tuleb selle piirkonna sees leida sobivaim asukoht ja kehtestada KOV EP detailne lahendus ühes asukohas. Kui arendushuvi on mitmes piirkonnas, on võimalik leida nendes piirkondades ehitistele sobivaimad asukohad ja kehtestada detailne lahendus mitmes asukohas.</p> <p>Lisaks kaalub kohalik omavalitsus, kas eriplaneeringu I etapi käigus väljaselgitatud sobivad alad lisada hetkel koostatavasse üldplaneeringusse. Alade lisamisel üldplaneeringusse on nende realiseerimiseks vajalik detailplaneeringu koostamine ja KSH läbiviimine.</p> <p>Lisaks selgitame, et kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu koostamine ei anna ühelegi huvitatud või planeeringusse kaasatud isikule eksklusiivset eelist või mingit õigust või majanduslikku kasu edaspidiseks. Eriplaneeringu eesmärk on leida</p>
--	--	--

		<p>mingile konkreetsele olulise ruumilise mõjuga objektile asukoht planeeringualal kui seda pole määratud üldplaneeringus. Seejuures, eriplaneeringus objektile leitud sobiv asukoht määratakse sõltumata kinnistute tegelikust omandiõigusest. See annab kõikidele arendusalale jäävatele kinnistuomanikele võrdväärse õiguse tegeleda tuuleenergeetika arendustegevusega olenemata nende senisest huvist ja rollist planeeringumenetluses. Huvitatud isik eriplaneeringu menetluses on võtnud endale vabatahtlikult finantskohustuse, kuid see ei tähenda kohustust kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu koostamise korraldajale ja otsustajale huvitatud isiku soovidega või kavatsustega arvestada.</p>
--	--	---

	<p>17.3 Oleme seisukohal, et peatükis 2.2. välja toodud asukoha eelvaliku võrdluskriteeriumid tuleb detailselt sisustada jubaLS ja KSH VTK dokumendis.</p> <p>Teeme ettepaneku avada võrdluskriteeriumid juba lähteseisukohtade etapis või korraldada asukohavaliku eelvaliku koostamisel täiendavaid avalikke töökoosolekuid, et kõigil isikutel oleks võimalik planeerimisotsuse kujunemises kaasa rääkida. Vastasel juhul on eriplaneeringu koostamise protsess vastuolus PlanS § 9 sätestatud avalikkuse kaasamise ja teavitamise põhimõttega.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse osaliselt. Selgitame, et PlanS § 6 p 12 kohaselt on planeeringu lähteseisukohad planeerimismenetluses algatamisel või pärast algatamist koostatav dokument, milles planeeringu koostamise korraldaja kirjeldab planeeringu koostamise vajadust, eesmärki ja ülesandeid, mida planeeringuga kavatakse lahendada, esitab planeeringu koostamise eeldatava ajakava ning annab ülevaate planeeringu koostamiseks vajalike uuringute tegemisest ja planeeringu koostamise kaasatavatest isikutest. PlanS seletuskirjas on täpsustatud järgnevat: „Lähteseisukohad on planeerimismenetluses koostatav dokument, kus planeeringu koostamise korraldaja määratleb planeeringu koostamise üldise eesmärgi, planeeringuala asukoha ja muud planeeringu koostamise korraldaja hinnangul olulised asjaolud, mida tuleb planeeringu koostamisel arvestada.</p> <p>Lähteseisukohtade mõistet kasutatakse planeerimismenetluse varajases etapis, kus planeeringu koostamise korraldaja hakkab alles välja selgitama planeeringu koostamise jaoks olulisi küsimusi.</p> <p>Lähteseisukohad on järgmine ning põhjalikum etapp pärast planeeringu algatamist. Lähteseisukohtadega võivad olla erinevate planeeringuliikide puhul seotud ka avalikustamis- või koostöö ja kaasamise nõuded. Nõudeid, millele peavad avalikule arutelule esitatud eskiis või lähteseisukohad vastama, seaduses ei sisaldu.</p>
--	--	--

		<p>Arvestades seda, et KOV EP menetluses kuulub KOV EP asukoha eelvaliku lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise väljatöötamise kavatsus ka avalikustamisele avalikul väljapanekul, mille raames on igal isikul õigus avaldada arvamust (vt PlanS § 100 lg 1 ja lg 2) ning mille osas tuleb KOV EP koostamise korraldajal esitada põhjendatud vastus ettepanekute või vastuväidete arvestamise või mitteamestamise kohta (vt PlanS § 100 lg 8), siis on tavapärane / õiguspärane see, et KOV EP lähteülesanded ja eesmärk menetluse käigus täpsustub.</p> <p>Võrdluskriteeriumite lahtiselgitamine eeldab sisulist tööd planeeringulahendusega ja kaasnevate mõjudega. Oleme seisukohal, et võrdluskriteeriumid sisustatakse planeeringu I etapi algfaasis. Kriteeriumite üle on võimalik arutleda lähteseisukohtade ja väljatöötamise kavatsuse avalikel aruteludel, 13. ja 14. jaanuaril 2022. Arutelu toimumise aegade ja kohtadega on võimalik tutvuda vallavalitsuse kodulehel. Lisaks korraldame olukorra selgitamiseks täiendava töökoosoleku erinevatele reaalse tuuleenergeetika arendushuviga isikutele Lihulas Lääneranna vallavalitsuses 6. jaanuaril 2022 kell 13:00 ümarlaua. Antud kohtumise käigus selgitatakse algseid arendusalade valimise põhimõtteid. Lääneranna Vallavalitsus on valmis tegema igakülgset koostööd, et leida kokkulepe Lääneranna Vallavalitsuse ja tuuleenergeetika arendajate vahel. Täpsem info ümarlaua toimumisaja ja -asukoha kohta saadetakse Teile lähiajal.</p>
--	--	---

	<p>17.4 Oleme seisukohal, et LS ja KSH VTK koostamise käigus läbiviidud eelanalüüs tuleb nii analüüsi kriteeriumide kui ka selle tulemuste osas üle vaadata ning uuesti koostada, kuna LS ja KSH VTK raames koostatud eelanalüüs on esiteks vastuolus eriplaneeringu algatamise korralduses seatud eesmärgiga – leida kogu Lääneranna valla territooriumil tuuleparkide rajamiseks sobivad alad – ning teiseks esineb eelanalüüsi kriteeriumides vasturääkivusi ning kriteeriumid ei ole põhjendatud.</p> <p>Palume LS ja KSH VTK etapis eelanalüüs uuesti läbi viia, et mitte välistada tuuleparkide rajamiseks sobivaid alasid liiga varases etapis täiendavaid uuringuid ja analüüsi läbi viimata ning kasutades eelanalüüsi läbiviimiseks kriteeriume, mis on põhjendamata ning piiravad isikuid, kellel on põhjendatud huvi eriplaneeringu elluviimise vastu.</p>	<p>Vastuseks selgitame, et planeeringu lähteseisukohtades täpsustatakse kriteeriumi „välistatud on kattumine kaitsealuste loodusobjektidega“ sõnastust. Läbiviidud kaardianalüüsis ei võetud arvesse III kaitsekategooria liike, ekslikult ei ole see välja toodud kriteeriumi selgituses.</p> <p>Täname tähelepanu eest ja parandame vea. Samuti korrigeerime üldistavat lauset, mis väidab, et kriteeriumid on mõnevõrra leebemad.</p> <p>Toote välja, et eriplaneeringus on kaitsealade puhul, mille eesmärgiks on linnuliikide kaitse, rakendatud 1000 m puhvrit, mitte Keskkonnaameti poolt soovitatavat 600 meetrist puhvrit. Tõepoolest on eriplaneeringus rakendatud 1000 m puhvrit tuginedes varasemale planeerimisalasele kogemusele ja samaaegselt läbiviidavale üldplaneeringu protsessile. Nõustume, et alade ennatlik välistamine ei ole otstarbekas, kuid lähtekohana läbiviidav puhveranalüüs on edasiseks protsessiks siiski vajalik. KSH VTK koostamisel puhveranalüüsi läbiviimisel tugineti konkreetset hetkel olemasolevale teabele ja võeti koostatavas ÜP-s kasutatule ühtne lähenemine. Samas toob VTK muuhulgas välja, et eriplaneeringu ja KSH edasise protsessi käigus täpsustatakse eelanalüüsi käigus selgunud alade piire. Kuna igasugused puhvrid on kokkuleppelised, siis ongi tõenäoline, et osadel juhtudel ongi 1000 m asemel mõistlik rakendada viidatud 600 m puhvrit, samas võib osadel juhtudel tegelikkuses vajalik olla ka suurema</p>
--	---	---

		<p>puhvri rakendamine.</p> <p>Toome siiski välja, et eelanalüüsis ei ole näiteks arvestatud rohevõrgustiku riiklikult tähtsate tuumalade kui välistava tegurina, mis on Keskkonnaameti poolt välja pakutud soovitusliku kriteeriumina. See kriteerium välistaks olulise osa kaalutavatest aladest.</p> <p>Nelja maakonna tuuleenergeetika teemaplaneeringus kajastatavad alad vaadati läbi lähtuvalt uuenenud kriteeriumitest. Matsalu piirkonnas oli kaalutusotsuse aluseks asjaolu, et teadaolevalt kasutavad Matsalu lahte ümbritsevad avamaastikke endiselt mitme liikide rändekogumid toitumiseks ja ööbimiseks. Sellekohase veendumuse saamiseks telliti OÜ'lt Xenus eelhindang (H. Pehlak 2021), mis on lisatud planeeringu portaali, https://hendrikson.ee/maps/L%C3%A4%C3%A4n-eranna-EP/materjalid.html.</p> <p>Eelanalüüsis on arvestatud veekogusid koos ehituskeeluvööndiga, et vältida võimalikku valearusaama tuulikute püstitamise võimalikkusest ehituskeeluvööndisse. Ehituskeeluvööndi vähendamine on erand, milleks on vajalikud konkreetsed põhjendused ja Keskkonnaameti nõusolek. Käesolevas faasis ei peetud ehituskeeluvööndi vähendamist võimalikuks ega vajalikuks.</p> <p>Tuulepargi rajamiseks sobiva ala miinimumsuurusena on lähteseisukohtades kaalutusotsusena määratud 250 ha. 250 ha</p>
--	--	--

		<p>arendusalale mahub ca 10 tuulegeneraatoriga tuulepark, mida huvitatud isik ja ka vald on pidanud investeeringute ja võimalike kaasnevate mõjude kompaktsuse mõttes optimaalseks tuulepargi suuruseks, mida võiks kavandada. Miinimumsuuruse määramisel on lähtutud vajadusest tagada kindlus väljaarendatava tuulepargi teostatavuse ja tasuvuse osas. Lääneranna vallavalitsuse kogemus toimivate tuulikutega näitab, et elanike vastuseis ja hilisemad kaebused on asjaolu, millega vallas edasise tuuleenergeetika arendamise kavandamisel tuleb arvestada. Miinimumpiirist loobudes tekib võimalikke sobivaid alasid oluliselt rohkem üle valla territooriumi. Kehtiva õiguse kohaselt on eriplaneeringu menetluses kohalikul omavalitsusel arendusalade valikul avar kaalutlusruum, st see on kohaliku omavalitsuse kaalutlusotsus ja käesoleval juhul on Lääneranna Vallavolikogu otsustanud, et kogukonnale on vastuvõetav esialgu kuni kahe suurema tuulepargi ehitamine. Lääneranna Vallavolikogu ei pea mõistlikuks võimalikult suure arvu tuuleparkide arendusalade kaalumist ja võimalikult paljude tuuleparkide planeerimist, kuna see mõjutab oluliselt võimalike teisi ruumilise arengu eesmärke ja maakasutusvõimalusi.</p>
--	--	--

	<p>17.5 Oleme seisukohal, et eriplaneeringu detailsesse lahendusse tuleb asuda kõigil asukoha eelvaliku koostamise käigus tuvastatud tuuleparkide arendamiseks sobivatel aladel, olenemata sellest, kas ala arendamise vastu tunneb huvi eriplaneeringu taotleja või mõni muu huvitatud isik.</p> <p>Palume selgitada, kuidas selgitatakse välja reaalne arendushuvi? Kas reaalseks arendushuviks on üksnes eriplaneeringu taotleja arendushuvi või vaadatakse reaalselt arendushuvi laiemalt, sh teiste huvitatud isikute reaalselt arendushuvi?</p>	<p>Lääneranna vallavalitsus on reaalse arendushuvi määratlemisel lähtunud asjaolust, et huvitatud isik on esitanud taotluse eriplaneeringu algatamiseks ja valmis finantseerima planeeringu, mõjude hindamise ja kaasnevate uuringutega seotud kulusid. Minimaalselt eeldab KOV EP koostamise menetlus arendushuvi olemasolu lähitulevikus, sest KOV EP on lähiaastate (st PlanS § 122 lg 4 kohaselt kaotab KOV EP kehtivuse, kui planeeringu ei ole asunud ellu viima 5 aasta möödumisel kehtestamisest arvates) ehitustegevuse aluseks ega ole mõeldud pikaajalise strateegilise arengu suunamiseks. Samuti peab Lääneranna vallavalitsus reaalse arendushuvi olemasolu oluliseks arvestades kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu staatust.</p>
--	---	---

	<p>17.6 Oleme seisukohal, et planeeringuala elanike, maaomanike ja ettevõtete huvi on eriplaneeringu lähteseisukohtades defineeritud liialt ühekülgsest.</p> <p>Peatükis 2.5. on kaasatavate isikute ja ametite tabelis nimetatud huvitatud osapoolena „planeeringuala elanikud, maaomanikud ja ettevõtted“, kelle huvina on märgitud „kõrgeelukvaliteediga elukeskkond“. Palume mõju ja/või huvi täiendada sõnastuses</p> <p>„kõrge elukvaliteediga elukeskkond ning võimalus arendada taastuvenergiat“. Planeeringuala elanikud, maaomanikud ja ettevõtted omavad huvi ka taastuvenergiat arendada.</p> <p>Eelnevast tulenevalt palume Renewables OÜ kaasata huvitatud isikuna eriplaneeringu eelvaliku tegemisse ning detailse lahenduse koostamise tulenevalt PlanS § 99 lõigetest 3 ja 4. Palume Renewables OÜ lisada LS ja KSH VTK peatükis 2.5. kaasatavate osapoolte nimekirja. Kaasamise meetodina palume meid lisaks e-kirjadega teavitamisele kaasata ka (piirkondlikele) töökoosolekutele, et saaksime oma huve esindada planeeringuprotsessi jooksvalt, mitte üksnes planeerimiseetapis ette nähtud etappides, kuna oleme seisukohal, et pärast asukoha eelvaliku koostamist on eelvalik koostatud üksnes käesoleva eriplaneeringu taotleja huvidest lähtuvalt, mis ei taga tasakaalustatud planeeringulahendust ning kõigi kaasatavate huvipoolte huvidega arvestamist ja eriplaneeringu peamist eesmärki – tuuleparkide arendamiseks sobivate alade valikut Lääneranna valla territooriumil ning seeläbi taastuvenergia eesmärkide</p>	<p>Korrigeerime vastavat alapunkti, lisades lauseosa võimalik huvi arendada taastuvenergiat“.</p> <p>Täiendus: Jaanuaris 2021 toimunud tuuleenergeetika arendajate ümarlaua ja avalike arutelude järgselt otsustati, et asukoha eelvaliku etapis käsitletakse kõiki väljapakutud 7 ala. LS ja KSH VTK dokumenti täiendatakse 2 võimaliku ala väljavahetamise osas, lisades selgituse, et Hendrikson & KO konsulteerib asukohavaliku etapi planeeringu koostamist ja osaleb kuni 2 tuulepargi detailse lahenduse koostamisel. Juhul, kui eelvaliku tulemusel selgub, et tuuleparkide rajamiseks leidub rohkem kui 2 sobivat arendusala ja neil aladel esineb reaalne arendushuvi, siis võib Lääneranna Vallavolikogu otsustada ka rohkemate tuuleparkide rajamiseks detailsete lahenduse koostamise. Sellisel juhul korraldatakse järgnevate detailsete lahenduste koostajate leidmiseks uued riigihanked ja menetletakse ning kehtestatakse eriplaneering vastavalt osade kaupa. Huvitatud isikute ringi on plaanis laiendada asukohavaliku etappi. Täiendatud planeeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise dokument on leitav eriplaneeringu portaalist https://hendrikson.ee/maps/Lääneranna-EP/, materjalide alajaotusest.</p>
--	---	--

	täitmisele mh siseriiklikult.	
18.Eesti Ornitoloogiaühing MTÜ	<p>18.1 Keskkonnaministeerium on tellinud üle-eestilise maismaalinnustiku analüüsi, et planeerida potentsiaalseid maismaa tuuleenergia-alasid loodusväärtusi kahjustamata ja rahvusvahelisi kohustusi arvesse võttes. Töö eesmärk on koondada olemasolevate seire- ja uuringuandmete põhjal tuuleparkide suhtes tundlike linnuliikide ja liigirühmade üle- eestiline teave (peamised rändeteed, pesitsus-, ööbimis-, puhke- ja toitumisalad) teemaspetsiifilise analüüsina ja kaardikihtidena. Üldistatud info linnustiku jaoks kõige olulisematest aladest võimaldab näha tuuleenergeetika planeerimisel üle-eestilist tervikpilti, juhtida tähelepanu võimalikele konfliktaladele ja neid vajadusel planeerimise varasemas staadiumis välistada. Analüüsi koostavad MTÜ Kotkaklubi ja MTÜ Eesti Ornitoloogiaühing ning see valmib 2022. aasta septembris. Lähtuvalt üle-eestilise maismaalinnustiku analüüsi eesmärgist, on kriitilise tähtsusega, et töö tulemusi võetaks arvesse ka koostatavates tuuleparkide eriplaneeringutes. Palume arvestada töö tulemustega ka Lääneranna tuulepargi eriplaneeringu koostamisel.</p>	<p>Ettepanek võetakse teadmiseks. Märgime, et ettepanekuga arvestatakse uuringu tähtaja tõttu detailse planeeringulahenduse koostamisel. Samas, kui esialgsed üle-eestilise maismaalinnustiku uuringute tulemused ja ebasobivate mõjude ilmumine selguvad varem, oleme valmis arendusalade piire vajadusel korrigeerima ka jooksvalt, arvestades käesoleva planeeringumenetluse asjakohast etappi.</p>

19. Kaitseministeerium

19.1 Kaitseministeerium analüüsis eriplaneeringu uuringualal tuuleenergeetika arendamiseks sobilikele aladele rakenduvaid kõrguspiiranguid olemasolevatest radaritest lähtuvalt sobilike alade lähimas ning kaugeimas punktis. Analüüsis ei kajastata alasid 3 ja 6, kuivõrd tegemist on „informatiivsete andmete põhjal esialgselt välja jäetud aladega“. Kõrguspiirangud on ära toodud tabelis 1.

Koordinaadid	Ala nimetus	Arvutatud lubatud elektrituuliku tipukõrgus absoluutkõrguses (m)
58° 27' 33''N; 23° 46' 17''E	Ala 1, 2, 2a	47
58° 23' 42''N; 23° 52' 00''E	Ala 1, 2, 2a	75
58° 37' 40''N; 24° 09' 55''E	Ala 4	116
58° 37' 53''N; 24° 14' 01''E	Ala 4	135
58° 36' 45''N; 23° 42' 41''E	Ala 5	34
58° 38' 13''N; 23° 47' 18''E	Ala 5	50

Ministeeriumi hinnangul saab hetkel ilma riigikaitsele ehitistele negatiivset mõju avaldamata püstitada tuuleenergeetika arendamiseks sobilikele aladele 34 - 135 m laba tipukõrgusega absoluutkõrguses ehk kõrguses merepinnast elektrituulikud. Täiendavalt selgitame, et Vabariigi Valitsus on 29.04.2021 kabinetiistungil otsustanud vabastada 2025 aastal Mandri-Eesti osaliselt tuuleenergeetika arendustele ning eriplaneeringus kajastamist leidvad tuuleenergeetika arendusteks sobilikud alad asuvad Mandri- Eesti osaliselt tuuleenergeetika arendustele avavate Kompensatsioonimeetmete rakendumise järgselt kõrguspiirangutest vabanevas alas.

Seisukoht võetakse teadmiseks ning lubatud tuulegeneraatori kõrguse ja riigikaitsele ehitistele võimaliku negatiivse mõju avaldumise küsimus lahendatakse eriplaneeringu detailse planeeringulahenduse koostamise etapis – u 2023-2024.a. Käeolevas, asukohavaliku etapis valitakse välja tuuleenergeetika arendamiseks sobiv ala. Lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamiskavatsuse dokumenti lisatakse täpsustus seoses 2025. aasta Mandri-Eesti tuuleenergeetika arendustele rakenduvate kompensatsioonimeetmete kohta.

PlanS § 103 järgselt laekunud arvamused ja ettepanekud

<p>20.Rahandusministeerium</p>	<p>20.1 Eriplaneeringu lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamise kavatsuse punktis 2.2 on märgitud, et Lääneranna valla eriplaneeringu esimeses faasis valitakse esmalt välja inim- ja looduskeskkonnast lähtuvate piirangute ja tehniliste tingimuste alusel sobivad alad ning analüüsitakse ja võrreldakse neid, ehk tehakse tuulepargile (või -parkidele) asukoha eelvalik.</p> <p>Väljavalitud ala(de)le koostatakse seejärel teises etapis detailne lahendus, määrates tuulikute täpsed asukohad koos kõigi vajalike kommunikatsioonide ja muude ehitamise aluseks olevate planeeringulahenduse osadega.</p> <p>Praegune sõnastus vajab meie hinnangul täpsustamist, kuna pole üheselt aru saada, kas tuulepargile (või -parkidele) asukoha eelvalik hõlmab endas üksnes tuulikutele asukoha eelvalikut või otsitakse asukohta tuuleparki(de) liitumispunktiga ühendavatele seadmetele, ehitistele ja rajatistele ning muule vajalikule taristule (nt avalikule teele juurdepääsuteedele). Sama küsimus on detailse lahenduse kohta.</p> <p>Olulise ruumilise mõjuga ehitiste (ORME) nimekirja on Vabariigi Valitsuse määruse nr 102 punkt 4 kohaselt kantud tuulepark Vabariigi Valitsuse 26. juuni 2003. a määruse nr 184 „Võrgueeskiri” tähenduses, mis koosneb vähemalt 30 meetri kõrgustest elektrituulikute. Tuulepargi mõiste sisustamisel tuleb seega lähtuda nimetatud eeskirjast, mille § 1 lõike 19 Teie 15.03.2022 nr 2022/8-11/387-1 Meie 13.04.2022 nr 15-3/2559-2 2 kohaselt on tuulepark mitmest elektrituulikust ning elektrituulikuid omavahel ja neid</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse. Lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamise kavatsuse punkti 2.2 sõnastust korrigeeritakse. Samuti selgitame, et oleme lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamise kavatsuse koostamisel lähtunud teie poolt kirjeldatud eriplaneeringu olemusest (arvestatud on ka liitumispunktiga ühendavatele seadmetele, ehitistele ja rajatistele ning muule vajalikule taristule asukohavalikuga). Sellest tulenevalt kriteeriume ja eeldatavalt kaasnevaid mõjusid ei pea me vajalikuks täiendada.</p>
--------------------------------	--	---

	<p>liitumispunktiga ühendavatest seadmetest, ehitistest ning rajatistest koosnev elektriijaam. Eeltoodule tuginedes oleme seisukohal, et tuulepargina ehk ORME-na tuleb käsitleda mitte ainult tuulikuid/tuuleparke, vaid ka neid liitumispunktiga ühendavaid seadmeid, ehitisi ja rajatisi. Seetõttu neile vajalik eriplaneeringu koostamise käigus teha asukoha eelvalik ja koostada detailne lahendus.</p> <p>Eeltoodule tuginedes palume täiendada lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamise kavatsuse punkti 2.2 nii, et oleks üheselt arusaadav, et tuulepargile (või -parkidele) asukoha eelvalik ja ka detailse lahenduse koostamine hõlmab endas ka liitumispunktiga ühendavatele seadmetele, ehitistele ja rajatistele asukoha eelvalikut ja detailse lahenduse koostamist. Samuti tuleb asukoha eelvalikusse (ja detailse lahenduse koostamisse) hõlmata muu tuulepargi toimimiseks vajalik taristu, mis asub väljaspool tuulikute tuulepargi ala, nt elektrituulikute ehitamiseks ja hooldamiseks vajalikud juurdepääsuteed avaliku teeni (või avalike teedeni). Vajadusel täiendada ka kriteeriume ja eeldatavalt kaasnevaid mõjusid (juhul, kui senine lähenemine eelnimetatut ei sisaldanud).</p>	
--	--	--

	<p>20.2 Eriplaneeringu lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamise kavatsuse järgi teeb Lääneranna Vallavalitsus koostööd ja kooskõlastab eriplaneeringu Rahandusministeeriumi, Kaitseministeeriumi, Keskkonnaministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Muinsuskaitseameti, Terviseameti, Keskkonnaameti, Maa-ameti, Maaeluministeeriumi, Põllumajandus- ja Toiduameti, Päästeameti, Transpordiameti, Politsei- ja Piirivalveameti ning Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametiga.</p> <p>Eriplaneeringu koostamisse kaasatakse isikud, kelle õigusi võib planeering puudutada – maaomanikud ja naaberomavalitsused; planeeringu ja selle KSH elluviimise suhtes põhjendatud huvi omavad isikud ja asutused, sh valitsusvälised keskkonnaorganisatsioonid. Kaasatavateks on nimetatud Eesti Tuuleenergia Assotsiatsioon, Vayu Energia OÜ, TÜ Energiaühistu, Varbla Tuulepark OÜ, Evecon OÜ / Evecon Wind OÜ, Sustainable Investments OÜ, Skinest Energia OÜ, Sunly OÜ, Irbeni OÜ, Renewables OÜ, Lääneranna valla külaseltsid, Eesti Erametsaliit, Lääne-Nigula vald, Märjamaa vald, Pärnu linn, Põhja-Pärnumaa vald, Elektrilevi OÜ, Imatra Elekter AS, Elering AS, Eesti Lairiba Arenduse Sihtasutus, Kaitseväe Pärnu Malev, Eesti Keskkonnaühenduste Koda, Eestimaa Looduse Fond ja Riigimetsa Majandamise Keskus.</p> <p>Koostöö tegemisel tuleb kohalikul omavalitsusel lähtuda Vabariigi Valitsuse 17.12.2015 määrusest nr 133 „Planeeringute koostamisel koostöö tegemise kord ja planeeringute kooskõlastamise alused“.</p>	<p>Täname seisukoha eest. Toome Rahandusministeeriumi puhul välja rolli heakskiidu andjana. Näeme siiski, et Rahandusministeeriumi roll on oluliselt erinev planeeringuprotsessi kaasatavatest ametkondadest, organisatsioonidest ja isikutest, mistõttu ei pea otstarbekaks Rahandusministeeriumi viimist kaasatavate alajaotusse.</p>
--	--	--

	<p>Planeerimisseaduses sätestatud põhimõtte kohaselt annavad koostöötegitajad detailplaneeringule kooskõlastuse, mis kohalikule omavalitsusele on planeeringu koostamisel siduv. Kaasatavad isikud avaldavad planeeringulahenduse kohta arvamust. Sellest tulenevalt palume lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamise kavatsuses toodud tabelis 2.2 „Koostöötegitajad“ ja tabelis 2.3 „Kaasatavad osapooled“ teha järgmine parandus – Rahandusministeerium on eriplaneeringule heakskiidu andja ega saa anda seetõttu kooskõlastust, mistõttu pole ta kooskõlastaja vaid kaasatav.</p> <p>PlanS § 103 lõike 3 kohaselt valdkonna eest vastutaval ministril või tema volitatud ametnikul on õigus määrata täiendavalt isikuid ja asutusi, kellega tuleb teha eriplaneeringu koostamisel koostööd või keda tuleb eriplaneeringu koostamisse kaasata. Planeeringu menetlusetappe arvestades on otstarbekas küsida koostöötegitajate ja kaasatavate määramist pärast eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja KSH esimese etapi aruande valmimist. Selleks ajaks peaks planeeringu dokumentatsioon olema piisavalt ülevaatlik, et ministeerium saaks ratsionaalselt ja optimaalselt hinnata seda, keda oleks vaja täiendavalt kaasata ja kellega koostööd teha. Piisava informatsiooni olemasolu välistab mittevajalike kaasatavate ja koostöötegitajate määramise. Esitatud planeeringu dokumentatsioonist peavad selguma ka need asutused ja isikud, keda kohalik omavalitsus on juba ise kaasanud ja kellega koostööd teinud.</p>	
--	--	--

	<p>20.3 Palume hoida Rahandusministeeriumi regionaalhalduse osakonna Pärnu talitust kursis eriplaneeringu menetlusega ning teavitada kõikidest avalikest aruteludest. Palume eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja KSH esimese etapi aruanne esitada arvamuse avaldamiseks ning Rahandusministeeriumile täiendavate koostöötegijate ja kaasatavate määramiseks.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse.</p>
<p>21. Keskkonnaministeerium</p>	<p>21.1 Tuua peatüki 2.6.2 Muud strateegilised arengudokumentid all välja viide Eesti pikaajalisele arengustrateegiale Eesti 2035, mis on ambitsioonikam kui Kliimapoliitika põhialuste dokument (vajab Eesti 2035 valguses ajakohastamist). Eesti 2035 seab eesmärgiks, et aastaks 2050 on Eesti konkurentsivõimeline, teadmispõhise ühiskonna ja majandusega kliimaneutraalne riik, kus on tagatud kvaliteetne ja liigirikas elukeskkond ning valmisolek ja võime kliimamuutuste põhjustatud ebasoodsaid mõjusid vähendada ja positiivseid mõjusid parimal viisil ära kasutada. Lisaks seab Eesti 2035 aastaks 2035 kasvuhoonegaaside netoheite eesmärgiks 8 mln tonni CO₂-ekvivalenti.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse. Lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamise kavatsuse ptk 2.6.2 täiendatakse.</p>

	<p>21.2 Peatükis 3.2.8 Mõjud kliimale – Olemasolev olukord palume viidata värskematele EL-i kokkulepetele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 11. detsembril 2019 esitas komisjon oma teatise Euroopa roheline kokkuleppe kohta. Euroopa roheline kokkulepe on Euroopa Liidu majanduse kestlikuks muutmise tegevuskava. Selle saavutamise alustalaks on Euroopa Liidu kliimanetraalsuse saavutamine aastaks 2050, sealjuures tagades õiglane üleminek. <p>EL-ülene kliimaeesmärk vähendada 2030. aastaks kasvuhoonegaaside (KHG) netoheidet -55% võrreldes 1990. aastaga (varasemalt -40%) lepiti kokku 2020. aasta detsembri Euroopa Ülemkodus riigijuhtide poolt ja on koos kliimanetraalsuse eesmärgiga õiguslikult sätestatud 2021. aasta suvel vastu võetud Euroopa kliimamääruses.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse. Lähteseisukohtade ja KSH väljatöötamise kavatsuse ptk 3.2.8 täiendatakse.</p>
	<p>21.3 Palume hinnata kavandatavate tuuleparkide mõju riiklikule KHG heitele. Arvestades muuhulgas ka tuulikutes isolaatorina kasutatavat kasvuhoonegaasi SF6 ehk väävel-heksafloriid ning antud aine lekkevõimalusi.</p>	<p>Täname ettepaneku eest. KHG arvutuste kohta on antud selgitus VTK ptk 3.2.8, mille kohaselt on võimalik arvutusi teha detailse lahenduse etapis juhul, kui on teada täpne tuuliku mark. Üldistatud kalkulatsioone kajastatakse siiski ka I etapi aruandes.</p>
	<p>21.4 Lisaks palume hinnata ka kliimamuutuste mõjust tingitud riske kavandatavatele tuuleparkidele ning võimalikke leevendusmeetmeid.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse. Vastavalt täiendatakse VTK ptk 3.2.8.</p>

22. Kaitseministeerium

22.1 Kaitseministeerium on esitanud varem oma seisukoha eriplaneeringu ja KMH VK kohta, milles oli esitatud analüüs ja antud kõrgusepiirangud Lääneranna vallas kavandatavatele aladele 1, 2, 2a, 4 ja 5.

Analüüsis ei olnud kajastatud alad 3, 6 ja 7, kuna tegemist oli esialgselt välja jäetud või tuuleenergeetika arendamiseks sobimatu aladega. Avaliku arutelu käigus laekunud tagasiside põhjal otsustati, et ala 7 tuleb siiski arvestada planeeringumenetluses võimaliku sobiva alana. Otsustati ka laekunud tagasiside põhjal arvestada alad 3 ja 6 võimalike arendusaladena.

Kaitseministeerium analüüsis lisandunud aladele rakenduvaid kõrguspiiranguid ning esitab tulemused all olevas tabelis.

Koordinaadid (X, Y)	Maapinna kõrgus (m)	Arvutatud lubatud elektrilise tipukõrgus absoluutkõrguses (m)
Ala 3		
58°32'29.398", 23°44'42.118"	4,0	32
58°32'9.708", 23°47'2.784"	5,0	36
58°33'8.140", 23°48'5.229"	9,0	38
Ala 6		
58°38'25.769", 24°4'30.017"	14,0	98
58°38'9.670", 24°2'7.122"	14,0	85
58°37'14.339", 24°3'32.260"	14,0	87
58°38'55.623", 24°2'21.217"	13,0	91
Ala 7		
58°41'23.871", 23°41'59.370"	9,0	32
58°40'48.959", 23°43'22.586"	9,0	39
58°40'45.909", 23°45'17.527"	8,0	49
58°41'39.090", 23°44'27.190"	4,0	35

Seisukoht võetakse teadmiseks.

	<p>Kaitseministeeriumi hinnangul saab hetkel ilma riigikaitsele ehitistele negatiivset mõju avaldamata püstitada tabelis toodud tipukõrgusega elektrituulikuid (kõrgused esitatud merepinnast). Täiendavalt märgime, et aastal 2025 rakenduvad kompensatsioonimeetmed, mille tulemusel avaneb osaliselt Mandri-Eesti tuuleenergeetika arendamiseks ning vastavate meetmete täieliku rakendumise järgselt on võimalik eeltoodud kõrguspiirangutest loobuda. Meetmete rakendumisel on kõrguspiirangutest võimalik loobuda ka arendusalade 1, 2, 2a, 4 ja 5 osas.</p>	
<p>23. Riigimetsa majandamise keskus</p>	<p>23.1 Palume eriplaneeringu II etapis arvestada, et alal 5 asuval kahel RMK kinnistul - Lihula metskond 31 (katastritunnusega 41101:004:0125) ning Lihula metskond 27 (katastritunnusega 41101:004:0110) on kavandatud maareformi tagasipööramine, mistõttu ei ole võimalik tuulikuid ning tuulikutega seotud rajatise sinna planeerida.</p>	<p>Seisukohaga arvestatakse.</p>
	<p>23.2 Kui tuulepargi aladele jäävatel RMK aladel alustatakse eriplaneeringu II etapi (detailse lahenduse) koostamisel tuulepargi toimimiseks vajalike tuulikualuste platside, montaažiplatside, juurdepääsu teede, trasside ning alajaamade paigutamist, tuleb nende asukohad kooskõlastada RMK-ga.</p>	<p>Seisukohaga arvestatakse. Vastav tingimus lisatakse LS ja VTK ptk 4.1.</p>

	<p>23.3 Kui tuulepargi aladele jäävatel RMK aladel asuvad RMK metsateed, kokkuveoplatsid ja maaparandusobjektid, tuleb nendega planeeringu II etapis (detailse lahenduse koostamisel) arvestada ja tuulikute asukohad välja valida koostöös RMK-ga ning asukohad kooskõlastada RMK-ga. Arvestada tuleb maaparandussüsteemidega hõlmatud maa-alal maaparandussüsteemide toimimisega ja terviklikkust tagavate meetmetega, et kavandatav tegevus ei muudaks veerežiimi ka süsteemi ümbritsevatel RMK aladel.</p>	<p>Seisukohaga arvestatakse. Täiendavalt märgime, et maaparandussüsteemide toimimine tuleb tagada ka peale tuulikupargi rajamist ning seal kavandatavad tegevused nõuavad ka Põllumajandus- ja Toiduameti kooskõlastust.</p>
	<p>23.4 Palume eriplaneeringu II etapi (detailse lahenduse) koostamisel analüüsida ning lisada seletuskirja metsa raadamise ulatus, milles on arvestatud tuulikualuste platside, montaažiplatside, juurdepääsu teede, trasside ning alajaamade ehituse vajadusega. Raadamisel tuleb arvestada võimalikult suure puhvertsooni säilitamisega tuulikute ümber. Kui tuulepargi 4 aladele hakatakse eriplaneeringu II etapis koostama detailset lahendust, tuleb metsa raadamise vajadus ja ulatus RMK maadel kooskõlastada RMK-ga.</p>	<p>Seisukohaga arvestatakse ja detailse lahenduse etapis raadava metsa ulatus täpsustatakse. Vastav tingimus on lisatud LS ja VTK ptk 4.1.</p>

	<p>23.5 RMK on seisukohal, et tuulepargi alasid saab planeerida RMK maadele nii metsamaale kui ka mittemetsamaale kuid palume eriplaneeringu II etapi (detailse lahenduse) koostamisel tuuliku asukohtade ja infrastruktuuri planeerimisel, eelistada esmajärjekorras RMK aladel paiknevaid mittemetsamaid. Palume eriplaneeringu seletuskirja lisada, et tuulepargi planeerimisel RMK maal asuvale majandatavale metsamaale tuleb tuulepargi rajamisel tagada, et majandataval metsamaal on võimalik jätkata metsa majandamist nii enne kui ka pärast tuulepargi valmimist ning tuulepargi töö alustamist.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ning vastav punkt lisatakse detailse lahenduse etapi tingimustesse.</p>
	<p>23.6 Palume hoida ka edaspidi RMK-d kursis planeeringu menetlemisega ning palume juba planeeringu esitamisel ettepanekute küsimiseks juurde lisada planeeringu vektorkihid (SHP failina) või edastada kirjaga RMK-le vastav link, millelt on võimalik vajalikus formaadis kihte alla laadida. Kinnitame, et RMK soovib teha igakülgset koostööd, et saavutada tuulepargi asukohavalikul parim tulemus.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse.</p>

<p>24. Keskkonnaamet</p>	<p>24.1 Keskkonnaamet juhtis varasemas kirjas 2 tähelepanu, et vastavalt Agreement on the Conservation of Populations of European Bats (UNEP/EUROBATS) juhendile (2008) on tuulegeneraatorite asukohtade valiku etapis vajalik läbi viia ka uuring, et selgitada välja tuulikute asukoha olulisus erinevatele nahkhiireliikidele. Selleks tuleks kasutada nahkhiirte ultrahelide automaatsalvestit, mis salvestaks nahkhiirte hääli kogu nahkhiirte aktiivsuse hooaja vältel. Lisaks tuleks kasutada ultrahelidetektoriga nahkhiirte kaardistamist nahkhiirtele eriti sobivatel öödel. Lääneranna Vallavalitsuse vastusseisukohtades on öeldud, et ettepanekuga arvestatakse. Keskkonnaameti hinnangul ei ole Lääneranna valla eriplaneeringu materjale (sh ptk 3.4.4 ja ptk 3.11) esitatud märkuse alusel piisaval määral täiendatud.</p>	<p>Selgitame, et ptk 3.4.4 ja ptk 3.11 keskenduvad eriplaneeringu eelvaliku ehk I etapi KSH-le. Detailse lahenduse koostamisega paralleelselt läbiviidava täpsema KSH aruande koostamiseks antakse metoodiline sisend I etapi KSH-s. Küll aga on ultrahelidetektoriga nahkhiirte kaardistamine nimetatud ptk-s 4.1, kuhu on koondatud kohustuslikud tingimused detailse planeeringulahenduse koostamiseks, projekteerimiseks ja ehitustegevuse läbiviimiseks.</p>
--------------------------	--	---

	<p>24.2 Lääneranna valla eriplaneeringu LS ja KSH VTK 03.09.2021 versioonis on öeldud, et geoinformaatilise analüüsi käigus leiti kokku 7 esialgselt sobivat ala, edasisel kaalumisel osutus ala nr 7 muuhulgas ebasobivaks lindudest lähtuvatel kaalutlustel (eeldatavalt oluline negatiivne mõju). Täiendavalt läbivaatamiseks esitatud materjalides on aga öeldud, et siiski otsustati avalikustamisel tuuleenergia arendajatelt ja Rahandusministeeriumilt laekunud tagasiside põhjal arvestada võimalike arendusaladena ka esialgselt välja jäetud alasid ja jätkata esialgse analüüsi tulemusel kõigi 7 ala keskkonnamõju hindamisega. Vastuseisukohtades Keskkonnaametile (sh ka Eestimaa Looduse Fondile) on märgitud, et lõplikult vajalik uuringute detailsus, meetodid ja sisu täpsustub alles mõju hindamise käigus asukohavaliku etapis; planeerimise põhimõtetest tulenevalt tuleb selle koostamisel lähtuda eelkõige avalikust ja kättesaadavast informatsioonist, mille olemasolu, sisu ja kvaliteet paraku selgub sagedasti planeerimisprotsessi ja mõjuhindamise käigus.</p> <p>Keskkonnaamet esitatud käsitlusega ei nõustu. Ala nr 7 uuesti analüüsi võtmisel tuleb ära täpsustada ala edasise hindamise põhimõtted – VTK peab andma täpsema kirjelduse, kuidas antud ala hindamisega asukohavalikus ja KSH I etapi aruandes jätkatakse. Ala nr 7 linnustikuga seotud riskantsust on kinnitanud lisaks Saare, Hiiu, Lääne ja Pärnu maakondade tuuleenergeetika teemaplaneeringule ka eksperdi Hannes Pehlaku koostatud eelhindang. Lisaks märgime, et analüüsi „Väikeluige rändepeatuskohtade inventeerimine Lääne- ja Pärnu maakonnas“ (L. Luigujõe, 2021) alusel võib</p>	<p>Seisukoht võetakse teadmiseks ning täiendatakse VTKd.</p>
--	--	---

	ala arendamine olla riskantne ka väikeluige ööbimis- ja toitumisalade vaheliste lendude ohustajana.	
25. TMV Green OÜ	25.1 Kaasata Lääneranna tuuleparkide eriplaneeringu huvitatud osapooliks ettevõtte TMV Green OÜ.	Ettepanekuga arvestatakse ja täiendatakse LS ja VTK tabelit 2.3
26. Muinsuskaitseamet	26.1 Muinsuskaitseametil ei ole täiendavaid ettepanekuid varem saadetud kirjas ära toodud ettepanekutele (27.09.2021 nr 1.1-7/2602-1).	Täname vastuse eest.
27. Lääne-Nigula Vallavalitsus	27.1 Lääne-Nigula Vallavalitsusel pole täiendavaid ettepanekuid Eriplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise väljatöötamise kavatsuse osas. Edaspidise koostöö tegemisel palume planeerimisseaduses ettenähtud teated saata Lääne-Nigula Vallavalitsusele e-posti aadressil: vv@laanenigula.ee	Ettepanekuga arvestatakse.
28. Transpordiamet	28.1 Oleme täiendatud lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise väljatöötamise kavatsusega tutvunud ning ei esita täiendavaid ettepanekuid.	Seisukoht võetakse teadmiseks.

<p>29. Advokaadibüroo Ristal Keba Partnerid OÜ (esindab Ilona Garder, Hendrik Ülpre, Rando Alberg, Avo Ülpre, Taivo Tambre, Virge Tambre, Angelika Portsmuth ja MTÜ OMA KODU EEST)</p>	<p>29.1 Avalikustamise perioodil toimunud avalikul arutelul, kus tutvustasid eriplaneeringu konsultandid Hendrikson ja Ko OÜ-st avalikustamise tulemusi jäid käesoleva seisukoha esitajatele silma mitmed esitatud ebatäpsused ja valed väited, mis otseselt seavad kahtluse alla KSH läbiviimise usaldusväärsuse ja objektiivsuse. Leiame, et kui nendest lähtutakse ka KSH koostamisel, siis ei saa ka KSH aruanne olla adekvaatne.</p>	<p>Oleme seisukohal, et KSH viiakse läbi objektiivselt. Täpsemad selgitused on lisatud allpool.</p>
	<p>29.2.1 Linnustiku kaitse</p> <p>Avalikul arutelul kinnitati, et ala nr 7 on välistatud keskkondlikel kaalutlustel, kuid nüüd ilmneb, et seoses arendajate poolse tugeva surve tõttu hinnatakse ikkagi ka ala 7 sobivust. Arusaamatuks jääb kuidas saavad keskkondlikud kaalutlused, mis tuginesid oma ala ekspertide hinnangutele ja algselt välistasid ala nr 7, muutuda pelgalt arendaja surve tõttu tähtsusetuteks ning neid lihtsalt ignoreeritakse.</p>	<p>Selgitame, et keskkondlikud kaalutlused ei muutunud tähtsusetuks ning neid ei ignoreerita, vaid välistavad otsused peavad olema põhjendatud ning arvestama kõiki asjakohaseid aspekte. Lääneranna valla tuulealade EP VTK-s läbi viidud Natura eelhindamine jõuab järeldusele, et ala 7 puhul ei ole ebasoodsa mõju tekkimine teada ning pole piisavalt informatsiooni järelduste tegemiseks. Edasi tuleb liikuda asjakohase hindamise etappi, kuna ala 7 puhul ei olnud võimalik Natura eelhindamise etapis mõju Natura võrgustiku alade kaitse-eesmärkidele välistada. Sellest lähtuvalt on mõislik ka ala 7 kaasata mõjuhindamisse ning viia sellele läbi Natura asjakohane hindamine, mis arvestab muuhulgas ka juba teadaolevate asjaoludega ning eksperthinnangutega.</p>

	<p>29.2.2 Avalikul arutelul selgitati, et ala nr 7 on arendusalade hulgast välja jäetud vastavalt ornitoloogi poolt koostatud eksperthinnangule, seoses selle arendusala kattumisega nii väikeluikede, hanede, sookurgede ning osaliselt ka laglede rändekogumite piirkondadega. Märkime, et antud juhul tuleneb ala ebasobivuse põhjendus läbiviidud linnustiku uuringu tulemustest nelja maakonna tuuleenergeetika teemaplaneeringu raames, mis viitas, et tegu on olulise rändealaga mitmetele mitmete erinevate liikide (erinevad haned, lagled, sookured jne) jaoks. Kuigi planeering ise võib olla vananenud, siis rände info on suure tõenäosusega endiselt ajakohane. Nimelt on lindude rände teekonnad ja kogunemiskohad toitumiseks ja ööbimiseks välja kujunenud ja ei muutu mõne aastaga, arvestades, et maakasutuse olulisi muutusi pole piirkonnas toimunud. Seetõttu leiame, et ala nr 7 ebasobivaks lugemine on antud juhul põhjendatud ning kuna eriplaneering käitleb perspektiivikamaid tuuleenergeetika arendamise alasid, siis on mõistlik see välja jätta. Edasised ulatuslikud loodusuuringud antud piirkonnas ei ole meie hinnangul otstarbekad, kuna ilmselgelt leidub kahe tuulepargi arendamiseks teisi alasid, millel selline linnustiku rändega seotud konflikt puudub. Samas on alati huvitatud isikul võimalus ise viia läbi vastav ulatuslik loodusuuring, mille tulemus võimaldaks täpsustada ja tuvastada.</p>	<p>Täname seisukoha eest. Täpsem uuringute vajadus ning ulatus selgub esimese etapi mõjuhindamise tulemusena ning lisatakse KSH I etapi aruandesse.</p>
--	---	--

	<p>29.2.3 Kui ala nr 7 jääb nüüd väidetavalt sisse, siis ometigi ei ole KSH väljatöötamise kavatsuses märgitud, milliseid ulatuslike looduslike uuringuid siis hakatakse nimetatud piirkonnas läbi viima ning kuidas need saavad olla adekvaatsed, kui ajaline aken KSH läbiviimiseks ei kesta isegi mitte ühte aastat. Kuidas kavatsetakse uurida lindude rännet, pesitsust, toitumist jms, kui KSH koostamine ja kooskõlastamine on plaanis läbi viia pelgalt 6 kuu jooksul (märts-august 2022).</p>	<p>Täname tähelepaneku eest. LS ja VTK dokumendis tabelis 2.1 toodud ajakavas oli sees viga. Korrigeerime läbivalt LS ja VTK dokumendis ajakavaga seonduva informatsiooni. Korrigeeritud ajakava arvestab vähemalt aastase uuringutsükliga nii lindude kui käsitiivaliste osas. Täpsem uuringute vajadus ning ulatus selgub esimese etapi mõjuhindamise tulemusena ning lisatakse KSH I etapi aruandesse.</p>
	<p>29.2.4 Eeltoodust tulenevalt teeme ettepaneku jääda juba algselt otsustatu juurde ja mitte hinnata ala nr 7 sobivust. Juhul kui otsustatakse ala nr 7 siiski hinnata, siis leiame, et tuleb KSH eesmärki ja kavandatavaid uuringuid selle ala osas oluliselt täiendada ja põhjalikumalt selgitada ning esitada selle ala osas, siis KSH läheülesanne uuesti avalikusele seisukoha kujundamiseks. Hetkel on aru saada ainult see, et ala hinnatakse arendajate survest lähtuvalt, kuid miks sellele survele alluti ja mida siis täpselt ja kuidas selle ala sobivust hakatakse hindama selgitatud ega välja toodud ei ole.</p>	<p>Ettepanek võetakse teadmiseks. VTK-d täiendatakse selgitusega, et eelvaliku etapis viiakse läbi esmajärjekorras Natura asjakohane hindamine, mille tulemusena selgub, millistele aladele on mõistlik kõigi teiste asjakohaste aspektide osas läbi viia täiemahuline hindamine ja täiendavad uuringud. Täpsem uuringute vajadus ning ulatus selgub esimese etapi mõjuhindamise tulemusena ning lisatakse KSH I etapi aruandesse.</p>

	<p>29.3.1 Mürä</p> <p>Spetsiaaltarkvaraga WindPro koostatavate mürakaartide tulemus sõltub otseselt sellest, millised andmed tarkvarasse sisestatakse. Seetõttu teeme ettepaneku, et mürä modelleerimise käigus koostatud mürakaartide juurde lisatakse ka väljavõte kõigist sisestatud täpsetest andmetest, et oleks võimalik kontrollida ja hinnata mürakaartide adekvaatsust ja ka õiguspärasust.</p> <p>Näiteks toome välja, et avalikul arutelul esitatud tutvustusel väideti, et tuulikute käitlemisel tekkiv müra on tuuliku lähtekohas 50 dB. Esitatud väide on ilmselgelt eksitav ja erineb kardinaalselt tuulikute tootjate enda poolt kinnitatud tehnilistest näitajatest, mis kinnitavad, et tuulikute käitlemisel tekkiv müra jääb olenevalt tuuliku tüübist vahemikku 105-110db (A), kui tuule kiirus on 8 m/s.</p>	<p>Täname ettepaneku eest. Detailse lahenduse hindamise etapis (kui on teada tuuliku mark ja parameetrid) esitatakse detailsed müra leviku modelleerimise sisendandmed. Esimese etapi aruandes esitatakse indikatiivsed müra modelleerimise näited.</p> <p>Antud juhul peeti silmas asjaolu, et vahetult tuuliku all (maapinnal) esinev müratase (ehk helirõhutase L_p mingis punktis, teatud kaugusel müraallikast) on tavapäraselt suurusjärgus 50 dB (suuremate mudelite puhul ka ca 55-60 dB).</p> <p>Tuuliku tootjate poolt esitatakse konkreetset mudelit kirjeldava andmena aga tuulikut iseloomustav helivõimsustaseme väärtus L_w - summaarne tuulikust lähtuv müratase ehk müraemissioon, mis näitab, kui suurt akustilist energiat mingi müraallikas kiirgab ning tuulikute helivõimsustase on tõesti suurusjärgus 105 dB. Siinkohal tuleb silmas pidada, et müratase mingis konkreetsetes punktis (nt maapinnal teatud kaugusel tuulikust) ja helivõimsustase (mis on teoreetiline müraallikat iseloomustav suurus) on erinevad mõisted. Helivõimsustase on teoreetiline suurus ja sobib müra leviku arvutuste sisendandmeteks ning erinevate müraallikate võrdlemiseks, kuid mitte ühegi tuuliku ümbruses (ning isegi mitte vahetult tuuliku all viibides) ei esine samaväärset (100 dB või rohkem) mürataset.</p>
--	--	--

	<p>29.3.2 WindPro tarkvara pakub sisestamiseks konkreetse tootja konkreetse tuuliku mudelit. Lisaks pakub WindPro tarkvara vähemalt kahte valemit, mille järgi müra levikut arvutada saab. Palume välja tuua mürakaardid mõlema valemi puhul, sest arendajatale vastu tulles valitakse reeglina alati müra levikut väiksemana näitav valem. Välja peab olema toodud ka valemis kasutatud müra maapinna neeldumistegur (ground factor).</p> <p>Kõik eeltoodud tarkvarasse sisestatud andmed peavad olema mürakaartide kontrollimiseks esitatud: valitud tuuliku tüüp, arvutuste aluseks võetud valem, maapinna neeldumistegur, tuule kiirus, kõrgus jms.</p> <p>Väide, et uuem tehnoloogia on vaiksema müratasemega kui varasemalt kasutusele võetud tuulegeneraatorid, ei ole pädev. Tegelikult häirib elanikke tiibade otstest tekkiv müra, mis levib seda kaugemale, mida suurem on tuuliku rootori diameeter ning uus tehnoloogia ei ole seda tänaseni suutnud olulisel määral vähendada.</p> <p>Eeltoodust tulenevalt teeme ettepaneku esitada iga mürakaardi juurde ka täielik tabel tarkvarasse sisestatud andmetest</p>	<p>Täname seisukohtade ja ettepaneku eest. Detailse lahenduse hindamise etapis (kui on teada tuuliku mark ja parameetrid) esitatakse detailsed müraarvutuse sisendandmed, mis võimaldavad vajadusel müra leviku arvutusi kontrollida.</p> <p>Labade liikumine läbi õhu on tuulikute puhul peamine mürahäiringu allikas ning suurema laba puhul on laba tipu liikumise kiirus suurem, mis teatud määral suurendab ka mürataset. Uue tehnoloogia puhul saab välja tuua asjaolu, et vaatamata uute tuulikute parameetrite (sh laba pikkuse) märkimisväärsele suurenemisele ei ole aset leidnud parameetrite suurenemisega proportsionaalset mürataseme suurenemist, seda peamiselt tänu arengutele labade disainimisel.</p>
--	---	---

	<p>29.3.3 Lisaks toome välja, et Keskkonnaministri 16.12.2016 määrus nr 71 „Välisõhus leviva müra normtasemed ja mürataseme mõõtmise, määramise ja hindamise meetodid“ on kehtestatud, et müra normtasemeid hinnatakse päeva ja öö ajalises lõikes, mistõttu teeme ettepaneku, et mürakaardid kindlasti kajastaksid müra eraldi nii päeva kui ka öö ajalises lõikes, <u>mitte aasta keskmisena</u>. Seetõttu teeme ettepaneku koostada mürakaardid 12 h tunnise ajavahemiku kohta nii päeva kui ka öö lõikes.</p>	<p>Täname ettepaneku eest. Arvestades, et tuulikud töötavad ööpäevaringselt, kuid öised müra normtasemed on oluliselt rangemad, saab reeglina määravaks müraolukord öisel ajal. Hinnang antakse ka päevasele olukorrale.</p> <p>Mürakaardid esitatakse ebasoodsates tuuleoludes tuulikute 100% töötamise korral ning müra levik esitatakse mürakaartidel kõigis suundades samaaegselt (teoreetiline olukord, mis võimaldab ühelt kaardilt vaadata müra levikut igas huvipakkavas suunas, tegelikes oludes saab vastav müraolukord korruga esineda ainult suhteliselt kitsas tuulesektoris). Mürakaartide koostamisel ei kasutata aasta keskmisi andmeid.</p>
--	--	---

	<p>29.3.4 Kuivõrd Lääneranna valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku ehk I etapi KSH eesmärk on hinnata kavandatava tegevuse elluviimisel kaasnevat olulist keskkonnamõju ning määrata ebasoodsa olulise keskkonnamõju vältimiseks ja leevendamiseks vajalikud meetmed, siis leiame, et keskkonnamõju tuleb hinnata ka erinevatest ilmastikutingimustest lähtuvalt.</p> <p>Vaidlust ei saa olla asjaolu üle, et müra levikut mõjutavad ka otseselt ilmastikutingimused. Seetõttu ei ole piisav kui mürakaardid koostatakse ainult tuule kiirust arvestades. Leiame, et mürakaardid tuleb koostada ka erinevate tuulesuundade osas ja erinevate aastaegade osas, arvestades erinevat õhu kvaliteeti ja nii taimestiku kui ka selle puudumist.</p> <p>Soovitame teil selles osas tutvuda ELLE OÜ poolt teostatud müra mõõtmistulemustega, mis mõõtsid Tambal Ilvese kinnistule tuulikutest kanduvat müra. ELLE OÜ mõõtmistulemused Ilvese kinnistul tõendavad, et ilmastikutingimuste korral, mil tuul puhub lõunast, kagust või läänest tugevusega alates 3,5- 5,5 m/s kandub Tamba tuulikutest Ilvese kinnistule müra, mis ületab lubatud normtasemeid ehk on kõrgem kui 40 dB. ELLE OÜ mõõtmistulemuste kohaselt esines Ilvese kinnistul üle 40 dB müra 11.11.2018, 12.11.2018 ja 13.11.2018, mis teeb kokku 64 h järjest taluda normtasest ületavat müra!!</p> <p>Seega võib tuulikute asukoha planeerimisel võrreldes elumajade asukohaga osutada vajalikuks meetmeks keelata tuulikute käitlemine teatud ilmastikutingimuste esinemisel</p>	<p>Täname ettepaneku eest. Selgitame, et mürakaardid esitatakse ebasoodsates tuuleoludes tuulikute 100% töötamise korral ning müra levik esitatakse mürakaartidel kõigis suundades samaaegselt (teoreetiline olukord, mis võimaldab ühelt kaardilt vaadata müra levikut igas huvipakkavas suunas, tegelikes oludes saab vastav müraolukord korruga esineda ainult suhteliselt kitsas tuulesektoris). Mürakaartide koostamisel ei kasutata aasta keskmisi andmeid. Samuti ei arvestata müraarvutustes kõrghaljastuse (metsaalad) võimaliku müra levikut tõkestava mõjuga.</p> <p>Olemasolevate tuulikute piirkonnas arvestatakse võimalusega, et koosmõjus võib teatud ajahetkedel (nt öösel) ning teatud ilmastikutingimuste korral (peamiselt tuule suunast lähtuvalt) uute tuulikute puhul ebasoodsa koosmõju vältimiseks tekkida vajadus tuulikute töörežiimi ümberseadistamiseks (piiratud režiimi ehk väiksema tootlikkuse ja vastavalt ka väiksema müratasemega režiimi ümberlülitamine) ja/või teatud tuulikute seiskamiseks. Täpsed meetmed saab välja töötada detailse lahenduse etapis, kui selleks hetkeks on teada täpne tuulikute arv ja paigutus ning tuuliku mudel.</p>
--	--	---

	<p>29.3.5 Samuti palume eraldi välja tuua ja analüüsida kuidas planeeritaval alal mõjutab mürataseme tõusu tuulikute arv ja juba olemasolevad tuulikud. Teeme ettepaneku esitada erinevad mürakaardid kui alal on üks tuulik, 3 tuulikut, 6 tuulikut jne, sest mida suurem on tuulikute arv, seda suurem on ka tekkiv kumulatiivne müra.</p> <p>Leiame, et eriti oluline on see alade nr 2 ja 2a puhul. Selles osas esitas Taivo Tambre ka vallavalitsusele oma vastuväited, leides, et aladele nr 2 ja 2a tuuleparkide lubamine asetab Helmüla justkui lõksu, sest sellisel juhul on Helmkülas elavad inimesed ümbritsed praktiliselt igast ilmakaarest tuulikutega.</p>	<p>Täname ettepaneku eest. Arendusala 2 puhul arvestatakse võimalusega, et teatud ajahetkedel (nt öösel) ning teatud ilmastikutingimuste korral (peamiselt tuule suunast lähtuvalt) võib uute tuulikute puhul ebasoodsa koosmõju vältimiseks tekkida vajadus tuulikute töörežiimi ümberseadistamiseks (piiratud režiimi ehk väiksema tootlikkuse ja vastavalt ka väiksema müratasemega režiimi ümberlülitamine) ja/või teatud tuulikute seiskamiseks. Ehk siis tõenäoliselt tuleb öise olukorra puhul analüüsida samaaegselt töötavate tuulikute erinevat arvu.</p> <p>Täpsed meetmed saab välja töötada detailse lahenduse etapis, kui selleks hetkeks on teada täpne tuuliku arv ja paigutus ning tuuliku mudel.</p>
	<p>29.4.1 Varjutus</p> <p>Eestis puuduvad normatiivid, mille alusel ülemäärast varjutust hinnata. Samas on tegemist äärmiselt häiriva keskkonnamõju häiringuga, mida põhjustavad tuulikud oma labade liikumisega.</p> <p>Kuna antud planeeringu eesmärgiks on leida tuulepargi (või -parkide) ja selle toimimiseks vajaliku taristu rajamiseks sobivaimad asukohad Lääneranna vallas ja planeeringualaks on kogu valla territoorium suurusega 1362,67 km², siis leiame, et nimetatud planeeringu raames võiks ka terve valla territooriumi osas teha ühiskondliku kokkuleppe ja kehtestada varjutusele normid, mida ületada ei tohi.</p>	<p>Täname ettepaneku eest. Selgitame, et kuigi Eestis varjutuse (varjutamise) normid puuduvad, siis tuulikute kavandamisel lähtutakse teiste riikide (nt Saksamaa, Taani jne) vastavatest juhendmaterjalidest. Planeering seab tingimused lähtuvalt teiste riikide kogemustest ja lähtuvalt mõjude hindamise aruandes väljatoodud mõjude leevendamise vajadusest.</p>

	<p>29.4.2 Tuulikute varjutamist hinnatakse kahe erineva meetodi alusel. Seetõttu teeme ettepaneku, et KSH raames viidaks läbi varjutuse hindamised mõlema erineva meetodi alusel, nii reaalse olukorra meetodit kasutades kui ka halvima olukorra meetodit kasutades. Planeeringuga tuleb ette näha piirnormid mida varjutus ületada ei tohi nii reaalse olukorra meetodi kui ka halvima olukorra meetodi puhul. Kuna Eestis vastavad normid puuduvad, siis on mõistlik aluseks võtta teiste Euroopa riikide praktika. Belgias, Rootsis, Saksmaal on reaalse olukorra meetodi alusel varjutuse piirväärtuseks 8 h aastas ja 30 min päevas.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ja detailse lahenduse hindamise etapis (kui on teada tuulikute arv, paigutus ja parameetrid) esitatakse detailsed varjutamise tekkimise kaardid erineva mõju hindamise metoodika (halvim olukord, realistlik olukord) kasutamise korral.</p>
--	---	--

	<p>29.4.3 Kuna reaalse meetodi kasutamise eelduseks on asjaolu, et tuleb prognoosida päikeseliste päevade arvu, mis teadagi on aastate lõikes väga erinev, siis reaalse olukorra meetodi tulemus sisaldab endas alati ebatäpsust ja teataval määral eksimust. Seetõttu kasutatakse enamustes riikides <u>ainult halvima olukorra meetodit</u> ning valdav osa riikidest on võtnud halvima olukorra meetodi normtasemeks maksimaalselt kuni 30h aastas.</p> <p>KSH väljatöötamise kavatsuses on märgitud, et tuulikute töötamisega kaasnev varjutamine võib tuulikupargi lähiümbruses olla olulise mõjuga, mistõttu tuleb planeerimise ning I etapi KSH raames läbi viia varjutamise mõju hindamine, koostades selleks varjutusekalendri spetsiaaltarkvaraga WindPro. Meile teadaolevalt võimaldab tarkvara WindPro varjutuskalendrit koostada nii halvima kui ka reaalse olukorra meetodit kasutades. 4.4. Varjutuse pikkus on otseselt seotud tuuliku kõrgusega, mida kõrgem tuulik, seda kaugemale vari ulatub ja seda kauem see kestab. Seega on oluline, et varjutust hinnatakse kõigi planeeritavate tuulikukõrguste puhul ka eraldi.</p>	<p>Täname seisukoha esitamise eest. Aruandes esitatakse varjutamise kaardid halvima olukorra puhul, samuti kavandatavate tuulikute maksimumparameetrite korral.</p>
--	--	--

	<p>29.5.1 Ohutus</p> <p>Leiame, et KSH aruandes tuleb põhjalikumalt käsitleda ka tuulikutest kaasnevat ohtu ja välja tuua millised meetmed võetakse tarvidusele ohutuse tagamiseks. Täna on olnud korduvaid tuulikute põlenguid ja tuuliku masti kokku kukkumisi. Samuti on tõendid selle kohta, et näiteks Tamba tuulikutelt lendavad jääkamakad. Tuulikute paigutamisel planeeritavatele aladele tuleb arvestada, et nende ohutsoon jääks samuti planeeritava ala sisse ja ei kanduks sellest välja naaberkinnistutele, kes seda piirangut ja tuulikutest kanduvat ohtu taluda ei soovi.</p>	<p>Täname ettepaneku eest. Avariilukordade ja õnnetusjuhtumite teema leiab kajastust ning mõju olulisust hinnatakse KSH aruandes.</p>
<p>30. Irbeni OÜ (Utilitase OÜ sidusettevõte)</p>	<p>30.1 Miks on jäänud välja Ala nr 5 läheduses olev tuuleala, mis on arvestades KeA puhvreid sobilik tuuleala. Neid kahte tuuleala võiks ja saaks käsitleda ühise tuulealana Ala 5 ja 5a analoogselt nagu on Ala 2 ja 2a.</p> <p>Palume asukoha valiku etapis arvestada Ala nr 5 laiendamisega.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ning ala 5a lisatakse asukoha eelvalikusse.</p>

	<p>30.2 KOV EP detailne lahendus on võrdustatud DP-ga. Seega eeldame, et KOV EP raames on võimalik ehituskeeluvööndit vähendada ning see ei pruugi olla ilmtingimata takistuseks.</p> <p>Lääneranna valla viimati toimunud koosolekul tegi Irbeni OÜ ettepaneku, et asukoha eelvaliku etapis võiks lähtuda vähemalt KeA puhvritest ning nende piire KSH I etapi aruande raames vajadusel täpsustada/vähendada/suurendada. Ala nr 7 on samuti hetkel LS-s väiksem kui KeA puhvrite kohaselt võiks olla. Saame aru, et seda ettepanekut arvestatakse edasises töös ning KeA puhvrid vaadatakse üle ja viiakse LS esitatud ala piiridega võimalusel kooskõlla.</p> <p>Kuivõrd elektriliin on Ala 7, Ala 5 ning Ala 5a-le väga lähedal, siis oleks otstarbekas ka Ala 5a edasisse hinnangusse kaasata. Sinna saaks rajada orienteeruvalt 5 tuulikut, mis on täiesti arvestatav hulk.</p> <p>Teeme omalt poolt ettepaneku käsitleda ka Ala 5a-d edasises uuringus.</p>	<p>Ettepanekuga arvestatakse ning ala 5a lisatakse asukoha eelvalikusse.</p> <p>Täiendavalt selgitame, et hetkel kehtiva seadusandluse järgi ei ole võimalik KOV EP raames ehituskeeluvööndit vähendada. Kui vastavad muudatused seadusandlikes regulatsioonides tehakse, saab lähtuda ajakohastest tingimustest.</p>
--	--	--